

Repertoriul jurisprudenței

AVIZUL 2/13 AL CURȚII (Plenul)
18 decembrie 2014

Cuprins

I – Cererea de aviz	4
II – Cadrul instituțional și Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale	5
A – Consiliul Europei	5
B – Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale	6
1. Titlul I din CEDO, denumit „Drepturi și libertăți”, și dispozițiile materiale ale acestuia .	6
2. Titlul II din CEDO și mecanismele de control	7
a) Curtea Europeană a Drepturilor Omului	7
b) Funcționarea Comitetului Miniștrilor în exercitarea competențelor sale de supraveghere a executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului	8
3. Titlul III din CEDO, denumit „Dispoziții diverse”	9
4. Protocoalele la CEDO	9
III – Raporturile dintre Uniune și CEDO	10
IV – Procesul de aderare	12
V – Proiectul de acord	12
A – Dispozițiile care reglementează aderarea propriu-zisă	13
B – Celelalte dispoziții	14
VI – Aprecierile formulate de Comisie în cererea de aviz	17
A – Cu privire la admisibilitate	17
B – Cu privire la fond	17
1. Articolul 1 litera (a) din Protocolul nr. 8 UE	17

2. Articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE	18
3. Articolul 6 alineatul (2) a doua teză TUE și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE	19
4. Articolul 1 litera (b) și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE.....	20
5. Articolul 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE	24
6. Articolul 3 din Protocolul nr. 8 UE	24
VII – Rezumatul principalelor observații prezentate în fața Curții.....	25
A – Cu privire la admisibilitatea cererii de aviz	25
B – Cu privire la fond	26
1. Articolul 1 litera (a) din Protocolul nr. 8 UE	26
2. Articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE	26
3. Articolul 6 alineatul (2) TUE și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE	27
4. Articolul 1 litera (b) și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE.....	28
5. Articolul 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE	31
6. Articolul 3 din Protocolul nr. 8 UE	31
VIII – Poziția Curții	31
A – Cu privire la admisibilitate	31
B – Cu privire la fond	32
1. Considerații introductive	32
2. Cu privire la compatibilitatea acordului preconizat cu dreptul primar al Uniunii	35
a) Cu privire la caracteristicile specifice și la autonomia dreptului Uniunii	35
b) Cu privire la articolul 344 TFUE	38
c) Cu privire la mecanismul copârâtului	39
d) Cu privire la procedura implicării prealabile a Curții	41
e) Cu privire la caracteristicile specifice ale dreptului Uniunii referitoare la controlul jurisdicțional în materie de PESC	42

„Aviz emis în temeiul articolului 218 alineatul (11) TFUE — Proiect de acord internațional — Aderarea Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale — Compatibilitatea proiectului menționat cu Tratatul UE și FUE”

În procedura de aviz 2/13,

având ca obiect o cerere de aviz formulată în temeiul articolului 218 alineatul (11) TFUE de Comisia Europeană la 4 iulie 2013,

CURTEA (Plenul)

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte, domnul A. Tizzano (raportor), doamna R. Silva de Lapuerta, domnii M. Ilešič, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, A. Ó Caoimh, J.-C. Bonichot, C. Vajda și S. Rodin, președinți de cameră, domnii E. Juhász, A. Borg Barthet, J. Malenovský, E. Levits și A. Arabadjiev, doamna C. Toader, domnii M. Safjan și D. Šváby, doamnele M. Berger și A. Prechal și domnii E. Jarašiūnas, C. G. Fernlund, J. L. da Cruz Vilaça și F. Biltgen, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefieri: domnii A. Calot Escobar și M.-A. Gaudissart, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 5 și 6 mai 2014,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Comisia Europeană, de L. Romero Requena, de H. Krämer, de C. Ladenburger și de B. Smulders, în calitate de agenți;
- pentru guvernul belgian, de M. Jacobs și de C. Pochet, în calitate de agenți;
- pentru guvernul bulgar, de E. Petranova și de D. Drambozova, în calitate de agenți;
- pentru guvernul ceh, de M. Smolek, de E. Ruffer și de J. Králová, în calitate de agenți;
- pentru guvernul danez, de C. Thorning și de M. Wolff, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, de T. Henze și de J. Kemper, în calitate de agenți;
- pentru guvernul eston, de K. Kraavi-Käerdi, în calitate de agent;
- pentru Irlanda, de E. Creedon, de A. Joyce și de E. McPhillips, în calitate de agenți, asistați de E. Regan, SC, de C. Toland, BL, și de C. Daly, Advisory Council;
- pentru guvernul elen, de A. Samoni-Rantou, de E.-M. Mamouna și de K. Boskovits, în calitate de agenți;
- pentru guvernul spaniol, de M. A. Sampol Pucurull și de N. Díaz Abad, în calitate de agenți;
- pentru guvernul francez, de E. Belliard, de N. Rouam, de G. de Bergues și de D. Colas, în calitate de agenți;
- pentru guvernul italian, de G. Albenzio, avvocato dello Stato;

- pentru guvernul cipriot, de K. Lykourgos, de K. Kompos și de N. Kyriakou, în calitate de agenți;
- pentru guvernul leton, de I. Kalniņš și de D. Pelše, în calitate de agenți;
- pentru guvernul lituanian, de D. Kriauciūnas, de R. Krasuckaitė și de A. Svinkūnaitė, în calitate de agenți;
- pentru guvernul maghiar, de M. Z. Fehér, în calitate de agent;
- pentru guvernul olandez, de M. K. Bulterman și de J. Langer, în calitate de agenți;
- pentru guvernul austriac, de A. Posch și de C. Pesendorfer, în calitate de agenți;
- pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;
- pentru guvernul portughez, de L. Inez Fernandes și de M. L. Duarte, în calitate de agenți;
- pentru guvernul român, de R. H. Radu, de V. Angelescu și de A.-G. Văcaru, în calitate de agenți;
- pentru guvernul slovac, de B. Ricziová, în calitate de agent;
- pentru guvernul finlandez, de J. Heliskoski și de H. Leppo, în calitate de agenți;
- pentru guvernul suedez, de A. Falk și de M. Rhodin, în calitate de agenți;
- pentru guvernul Regatului Unit, de S. Behzadi-Spencer, în calitate de agent, asistată de D. Beard, QC;
- pentru Parlamentul European, de R. Passos, de P. Schonard și de E. Waldherr, în calitate de agenți;
- pentru Consiliul Uniunii Europene, de H. Legal, de F. Naert, de T. Blanchet și de P. Plaza García, în calitate de agenți,

după ascultarea avocatului general,

emite prezentul

Aviz

I – Cererea de aviz

1. Cererea de aviz adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene de către Comisia Europeană are următorul cuprins:

„Este compatibil cu tratatele proiectul de acord privind aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale[, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, denumită în continuare «CEDO»]?”
2. Comisia a transmis Curții, ca anexe la cererea sa:
 - proiectul revizuit de acord privind aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumit în continuare „proiectul de acord”);

- proiectul de declarație a Uniunii Europene care urmează să fie făcută la momentul semnării acordului de aderare (denumit în continuare „proiectul de declarație”);
- proiectul de regulă ce urmează a fi adăugată la Regulamentul Comitetului Miniștrilor pentru supravegherea executării hotărârilor și a clauzelor de soluționare amiabilă în cauzele în care Uniunea Europeană este parte (denumit în continuare „proiectul privind regula 18”);
- proiectul de memorandum de acord între Uniunea Europeană și X [un stat care nu este membru al Uniunii Europene] și
- proiectul de raport explicativ la Acordul privind aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumit în continuare „proiectul de raport explicativ” și, împreună cu celelalte instrumente menționate mai sus, „proiectele de instrumente de aderare” sau „acordul preconizat”).

II – Cadrul instituțional și Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

A – Consiliul Europei

3. Printr-un acord internațional semnat la Londra la 5 mai 1949 și intrat în vigoare la 3 august 1949 (denumit în continuare „Statutul Consiliului Europei”), un grup de zece state europene a instituit Consiliul Europei pentru a realiza o mai mare unitate între membrii săi pentru salvagardarea și pentru realizarea idealurilor și a principiilor care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului economic și social în Europa. În prezent, 47 de state europene sunt membre ale Consiliului Europei, printre care figurează cele 28 de state membre ale Uniunii Europene (denumite în continuare „statele membre”).
4. Potrivit statutului menționat, organele Consiliului Europei sunt Comitetul reprezentanților guvernelor (denumit în continuare „Comitetul Miniștrilor”) și Adunarea Parlamentară (denumită în continuare „Adunarea”), asistate de Secretariatul Consiliului Europei.
5. Conform articolului 14 din Statutul Consiliului Europei, Comitetul Miniștrilor este compus dintr-un reprezentant al fiecărui membru, fiecare reprezentant dispunând de un vot.
6. Potrivit articolului 15 litera a) din Statutul Consiliului Europei, „Comitetul Miniștrilor examinează, la recomandarea [Adunării] sau din proprie inițiativă, măsurile adecvate pentru realizarea scopului Consiliului Europei, inclusiv încheierea de convenții și acorduri și adoptarea de către guverne a unei politici comune referitoare la chestiuni specifice. [...]”. Același articol litera b) prima teză precizează că „[c]oncluziile Comitetului Miniștrilor pot fi formulate, dacă este cazul, ca recomandări adresate guvernelor”.
7. Articolul 20 din Statutul Consiliului Europei reglementează cvorumurile necesare pentru adoptarea unor decizii de către Comitetul Miniștrilor. El are următorul cuprins:
 - „a) Rezoluțiile Comitetului Miniștrilor referitoare la chestiunile importante menționate mai jos sunt luate cu unanimitatea voturilor exprimate și cu votul majorității reprezentanților din Comitetul Miniștrilor:
 - I. recomandările prevăzute în articolul 15 b);
 - [...]
 - V. recomandările pentru amendarea articolelor [...] 15 [și] 20 [...] și

VI. orice altă chestiune pe care, datorită importanței ei, comitetul va decide să o supună regulii unanimității printr-o rezoluție adoptată în condițiile prevăzute la paragraful d) de mai jos.

[...]

- d) Toate celelalte rezoluții ale comitetului se adoptă cu o majoritate de două treimi din voturile exprimate și cu votul majorității reprezentanților care au dreptul de a face parte din comitet. [...]"
8. Potrivit articolului 25 din același statut, Adunarea este compusă din reprezentanți ai fiecărui membru al Consiliului Europei, aleși de parlamentul său dintre membrii acestuia sau desemnați dintre membrii acestuia, conform unei proceduri decise de respectivul parlament național. Fiecare membru dispune de un număr de locuri determinat prin articolul 26 din statutul menționat. Numărul de locuri cel mai ridicat este 18.

B – Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

9. CEDO este un acord internațional multilateral încheiat în cadrul Consiliului Europei, care a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Toți membrii Consiliului Europei se numără printre părțile contractante la această convenție (denumite în continuare „părțile contractante”).
10. CEDO se compune din trei titluri.
1. 1. Titlul I din CEDO, denumit „Drepturi și libertăți”, și dispozițiile materiale ale acestuia
11. Titlul I din CEDO definește drepturile și libertățile pe care părțile contractante, conform articolului 1 din aceasta, le „recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor”. Nu se prevede nicio derogare de la acest angajament, cu excepția celei care figurează la articolul 15 din aceeași convenție, și anume „[i]n caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii”. În special, nu se poate deroga în niciun caz de la obligațiile enunțate la articolul 2 (dreptul la viață, cu excepția cazului în care moartea rezultă din recurgerea necesară la forță), la articolul 3 (interzicerea torturii), la articolul 4 paragraful 1 (interzicerea sclaviei) și la articolul 7 (nulla poena sine lege).
12. Articolul 6 din CEDO, intitulat „Dreptul la un proces echitabil”, prevede:
- „1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.
2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.
3. Orice acuzat are, mai ales, dreptul:
- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

- c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
 - d) să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
 - e) să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”
13. Articolul 13 din CEDO, intitulat „Dreptul la un remediu efectiv”, are următorul cuprins:
- „Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de [CEDO] au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”
2. Titlul II din CEDO și mecanismele de control
14. Titlul II din CEDO reglementează mecanismele de control al respectării de către părțile contractante a angajamentelor pe care și le-au asumat conform articolului 1 din aceasta. Astfel, fac parte din titlul respectiv, între altele, articolul 19 din CEDO, care instituie Curtea Europeană a Drepturilor Omului, și articolul 46, care conferă Comitetului Miniștrilor competențe în materie de supraveghere a executării hotărârilor acestei Curți.
- a) Curtea Europeană a Drepturilor Omului
15. Conform articolelor 20 și 22 din CEDO, judecătorii Curții Europene a Drepturilor Omului, al căror număr este egal cu cel al părților contractante, sunt aleși de Adunare, în numele fiecărei părți contractante, de pe o listă de trei candidați prezentați de aceasta.
16. Articolul 32 din CEDO conferă Curții Europene a Drepturilor Omului competența de a interpreta și de a aplica această convenție în condițiile prevăzute printre altele la articolele 33 și 34.
17. În temeiul articolului 33 din CEDO, în cadrul unei cauze interstatale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate fi sesizată printr-o cerere referitoare la un diferend între două (sau mai multe) părți contractante și având ca obiect orice pretinsă încălcare a prevederilor acestei convenții și ale protocoalelor sale.
18. Potrivit articolului 34 prima teză din CEDO, Curtea Europeană a Drepturilor Omului „poate fi sesizată, printr-o cerere, de orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari care se pretind victime ale unei încălcări de către una dintre [părțile contractante] a drepturilor recunoscute în Convenție sau în [p]rotocoalele sale”.
19. CEDO supune admisibilitatea unei cereri individuale îndeplinirii în special a următoarelor patru condiții: în primul rând, în temeiul articolului 34 din această convenție, reclamantul trebuie să se poată pretinde victimă a unei încălcări a drepturilor recunoscute prin aceasta sau prin protocoalele sale. În al doilea rând, conform articolului 35 paragraful 1 din aceeași convenție, reclamantul trebuie să fi epuizat căile de recurs „interne”, și anume cele care există în ordinea juridică a părții contractante împotriva căreia este îndreptată cererea. Această condiție de admisibilitate reflectă principiul potrivit căruia mecanismul de control instituit de CEDO are un caracter subsidiar în raport cu mecanismele de protecție a drepturilor omului existente la nivelul părților contractante (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Akdivar și alții împotriva Turciei, § 65 și 66, nr. 21893/93, 16 septembrie 1996, precum și Hotărârea Burden împotriva Regatului Unit, nr. 13378/05, § 42, 29 aprilie 2008). În al treilea rând, în temeiul aceleiași dispoziții, cererea trebuie să fie introdusă în termen de 6 luni începând de la data deciziei interne definitive. În al patrulea rând, în

temeiul articolului 35 paragraful 2 litera b din convenția menționată, admisibilitatea unei cereri este supusă condiției de a nu fi „în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare”, cu excepția cazului în care conține fapte noi.

20. Procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului se finalizează fie printr-o decizie sau printr-o hotărâre prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului constată că cererea este inadmisibilă sau că CEDO nu a fost încălcată, fie printr-o hotărâre prin care se constată încălcarea acesteia. Hotărârea respectivă este declaratorie și nu afectează validitatea actelor în cauză ale părții contractante.
 21. Conform articolului 44 paragraful 1 din CEDO, o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată de Marea Cameră este definitivă. Din cuprinsul articolului 43 coroborat cu articolul 44 paragraful 2 din aceasta reiese că o hotărâre pronunțată de o cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului devine definitivă atunci când părțile declară că nu vor solicita retrimiteră cauzei în fața Marii Camere sau când o astfel de cerere a fost respinsă de Colegiul Marii Camere ori la trei luni de la data hotărârii dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută.
 22. În temeiul articolului 46 paragraful 1 din CEDO, părțile contractante sunt ținute să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului în litigiile în care ele sunt părți. Potrivit acestei dispoziții, o parte contractantă este obligată, pe de o parte, să ia, în privința reclamantului, toate măsurile individuale aplicabile în temeiul dreptului său intern în scopul înlăturării consecințelor încălcării constatate prin hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului (restitutio in integrum). Dacă dreptul intern al părții contractante în cauză nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, articolul 41 din această convenție prevede că Curtea Europeană a Drepturilor Omului acordă reclamantului o „reparație echitabilă”. Pe de altă parte, o parte contractantă este ținută să adopte măsuri de ordin general, cum ar fi o modificare a dreptului său intern, schimbări ale jurisprudenței sau alte tipuri de măsuri, pentru a preveni noi încălcări similare celor constatate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau pentru a pune capăt încălcărilor care subzistă în cadrul acestui drept.
- b) Funcționarea Comitetului Miniștrilor în exercitarea competențelor sale de supraveghere a executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului
23. Articolul 46 paragraful 2 din CEDO conferă Comitetului Miniștrilor sarcina de a supraveghea executarea hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului. De asemenea, conform articolului 39 paragraful 4 din aceasta, Comitetul Miniștrilor supraveghează executarea clauzelor de soluționare pe cale amiabilă a unei cauze, astfel cum se prevede la paragraful 1 al acestui articol.
 24. În temeiul competențelor menționate, Comitetul Miniștrilor examinează, în esență, dacă partea contractantă a luat toate măsurile necesare pentru a se conforma hotărârii definitive a Curții Europene a Drepturilor Omului sau, după caz, pentru a executa clauzele de soluționare pe cale amiabilă. Exercițarea acestor competențe este reglementată prin „Regulile Comitetului Miniștrilor privind supravegherea executării hotărârilor și a clauzelor de soluționare pe cale amiabilă” (denumite în continuare „Regulile privind supravegherea executării”).
 25. Potrivit regulii 17 din Regulile privind supravegherea executării, Comitetul Miniștrilor adoptă o „rezoluție finală” dacă stabilește că partea contractantă respectivă a luat toate măsurile necesare pentru a se conforma hotărârii definitive a Curții Europene a Drepturilor Omului sau, după caz, pentru a executa clauzele de soluționare pe cale amiabilă. În conformitate cu regula 16 din regulile menționate, Comitetul Miniștrilor poate adopta „rezoluții interimare”, în special în scopul de a „furniza informații cu privire la evoluția executării sau, dacă este cazul, de a-și exprima preocuparea și/sau de a face sugestii în ceea ce privește executarea”. Adoptarea acestor două tipuri de rezoluții impune întrunirea cvorumului prevăzut la articolul 20 litera d) din Statutul Consiliului Europei.

26. În temeiul articolului 46 paragrafele 3 și 4 din CEDO, Comitetul Miniștrilor, prin vot cu o majoritate de două treimi a reprezentanților cu drept de a participa la lucrări, poate, pe de o parte, în cazul în care consideră că interpretarea unei hotărâri definitive cauzează dificultăți de supraveghere a executării hotărârii, să sesizeze Curtea Europeană a Drepturilor Omului să se pronunțe asupra unei probleme de interpretare. Pe de altă parte, în cazul în care consideră că o parte contractantă refuză să se conformeze unei hotărâri definitive într-o cauză în care aceasta este parte, poate sesiza Curtea menționată asupra problemei respectării de către partea respectivă a obligațiilor ei care decurg din paragraful 1 al aceluiași articol. În cazul în care Curtea amintită constată că aceste obligații au fost încălcate, ea retrimite cauza Comitetului Miniștrilor pentru ca acesta să examineze măsurile ce se impun. În cazul în care nu se constată nicio încălcare, cauza este retrimisă acestuia din urmă, care decide să închidă supravegherea executării, conform paragrafului 5 al articolului menționat.
27. CEDO conferă Comitetului Miniștrilor și anumite alte competențe. Astfel, în temeiul articolului 26 paragraful 2 din CEDO, la cererea Adunării plene a Curții Europene a Drepturilor Omului, Comitetul Miniștrilor poate reduce de la șapte la cinci numărul judecătorilor Camerei, prin decizie unanimă și pentru o perioadă determinată, și, în temeiul articolului 47 din CEDO, poate solicita Curții Europene a Drepturilor Omului un aviz consultativ asupra problemelor juridice privind interpretarea convenției menționate și a protocoalelor sale.
28. În sfârșit, potrivit articolului 50 din CEDO, cheltuielile de funcționare a Curții Europene a Drepturilor Omului sunt în sarcina Consiliului Europei.
3. 3. Titlul III din CEDO, denumit „Dispoziții diverse”
29. Conform articolului 53 din CEDO, nicio dispoziție din aceasta nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte convenții la care această parte contractantă este parte.
30. În temeiul articolului 55 din CEDO, cu excepția unor acorduri speciale, părțile contractante renunță să supună un diferend apărut din interpretarea sau din aplicarea acestei convenții unui alt mod de reglementare decât cele prevăzute de aceasta.
31. Articolul 57 paragraful 1 din CEDO permite părților contractante ca, în momentul semnării acesteia sau al depunerii instrumentului său de ratificare, să „formuleze o rezervă în legătură cu o dispoziție anume a [c]onvenției, în măsura în care o lege atunci în vigoare pe teritoriul [lor] nu este conformă cu această dispoziție”, interzicând în același timp „rezervele cu caracter general”.
4. 4. Protocoalele la CEDO
32. CEDO este completată printr-o serie de paisprezece protocoale.
33. Un prim grup de protocoale, care cuprinde Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumit în continuare „Protocolul adițional”), precum și Protocoalele nr. 4, nr. 6, nr. 7, nr. 12 și nr. 13, completează conținutul CEDO prin instituirea unor drepturi fundamentale suplimentare. Toate statele membre sunt părți contractante la Protocolul adițional și la Protocolul nr. 6 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea (denumit în continuare „Protocolul nr. 6”). În schimb, fiecare dintre celelalte protocoale nu numără decât un număr limitat de state membre printre părțile contractante.
34. Un al doilea grup de protocoale, care include Protocoalele nr. 2, nr. 3, nr. 5, nr. 8-nr. 11 și nr. 14, s-au limitat să aducă modificări CEDO și nu au un conținut autonom. De altfel, cea mai mare parte a acestor protocoale au fost abrogate sau au rămas fără obiect.

35. Dintre protocoalele care fac parte din cel de al doilea grup, cel mai relevant în contextul prezentei cereri de aviz este Protocolul nr. 14 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de amendare a sistemului de control al convenției, adoptat la 13 mai 2004 și intrat în vigoare la 1 iunie 2010. Prin articolul 17 din acest protocol a fost modificat articolul 59 paragraful 2 din CEDO în scopul de a prevedea însuși principiul aderării Uniunii la această convenție. Dispoziția menționată are în prezent următorul conținut:

„Uniunea Europeană poate adera la [CEDO].”

36. În sfârșit, două protocoale suplimentare sunt deschise spre semnare și nu sunt încă în vigoare. Este vorba despre Protocolul nr. 15 de amendare a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care modifică CEDO cu privire la aspecte relativ minore, și despre Protocolul nr. 16 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnat la 2 octombrie 2013 (denumit în continuare „Protocolul nr. 16”), care prevede la articolul 1 paragraful 1 posibilitatea celor mai înalte instanțe ale părților contractante de a adresa Curții Europene a Drepturilor Omului cereri de aviz consultativ cu privire la probleme de principiu referitoare la interpretarea sau la aplicarea drepturilor și libertăților definite de CEDO sau de protocoalele sale.

III – Raporturile dintre Uniune și CEDO

37. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, drepturile fundamentale fac parte integrantă din principiile generale ale dreptului Uniunii. În această privință, Curtea se inspiră din tradițiile constituționale comune statelor membre, precum și din indicațiile oferite de instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului la care statele membre au cooperat sau au aderat (Hotărârea *Internationale Handelsgesellschaft*, 11/70, EU:C:1970:114, punctul 4, și Hotărârea *Nold/Comisia*, 4/73, EU:C:1974:51, punctul 13). În acest cadru, Curtea a precizat că CEDO are o semnificație specială (a se vedea în special Hotărârea *ERT*, C-260/89, EU:C:1991:254, punctul 41, precum și Hotărârea *Kadi și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia*, C-402/05 P și C-415/05 P, EU:C:2008:461, punctul 283). Articolul F alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, devenit, după modificare, articolul 6 alineatul (2) UE, a codificat această jurisprudență.
38. La punctele 34 și 35 din Avizul 2/94 (EU:C:1996:140), Curtea a considerat că, în stadiul dreptului comunitar în vigoare la acea dată, Comunitatea Europeană nu avea competența de a adera la CEDO. Astfel, această aderare ar fi condus la o schimbare substanțială a regimului comunitar existent al protecției drepturilor omului, prin faptul că ar fi presupus inserarea Comunității într-un sistem instituțional internațional distinct, precum și integrarea ansamblului dispozițiilor acestei convenții în ordinea juridică comunitară. O asemenea modificare a regimului de protecție a drepturilor omului în Comunitate, ale cărei implicații instituționale ar fi fost fundamentale deopotrivă pentru Comunitate și pentru statele membre, ar fi dobândit o anvergură constituțională și ar fi depășit, așadar, prin natura sa, limitele articolului 235 din Tratatul CE (devenit articolul 308 CE), dispoziție care figurează în prezent în cuprinsul articolului 352 alineatul (1) TFUE, fapt care nu s-ar fi putut realiza decât printr-o modificare a acestui tratat.
39. Între timp, la 7 decembrie 2000, Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene și Comisia au proclamat la Nisa Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (JO C 364, p. 1, denumită în continuare „carta”). Această carte, care la momentul respectiv nu constituia un instrument juridic cu forță obligatorie, are drept obiectiv principal, astfel cum reiese din preambulul său, să reafirme „drepturile care rezultă în principal din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune statelor membre, din Tratatul privind Uniunea Europeană și din tratatele comunitare, din [...] [CEDO], din Cartele sociale adoptate de Comunitate și de Consiliul Europei, precum și din jurisprudența [Curții] și a [Curții Europene a Drepturilor Omului]” (a se vedea în acest sens Hotărârea Parlamentul/Consiliul, C-540/03, EU:C:2006:429, punctul 38).

40. Tratatul de la Lisabona, care a intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, a modificat articolul 6 UE. Această dispoziție astfel cum a fost modificată, care constituie în prezent articolul 6 TUE, este redactată în termenii următori:

„(1) Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în [cartă], care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor.

Dispozițiile cuprinse în cartă nu extind în niciun fel competențele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate.

Drepturile, libertățile și principiile prevăzute în cartă se interpretează în conformitate cu dispozițiile generale din titlul VII al cartei privind interpretarea și punerea sa în aplicare și cu luarea în considerare în mod corespunzător a explicațiilor menționate în Cartă, care prevăd izvoarele acestor dispoziții.

(2) Uniunea aderă la [CEDO]. Competențele Uniunii, astfel cum sunt definite în tratate, nu sunt modificate de această aderare.

(3) Drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate prin [CEDO] și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii.”

41. În această privință, articolul 218 alineatul (6) al doilea paragraf litera (a) punctul (ii) TFUE prevede că Consiliul adoptă decizia referitoare la încheierea acordului privind aderarea Uniunii la CEDO (denumit în continuare „acordul de aderare”) după aprobarea Parlamentului. În plus, alineatul (8) al aceluiași articol precizează că, în acest scop, Consiliul hotărăște în unanimitate și că decizia acestuia intră în vigoare după aprobarea sa de către statele membre, în conformitate cu normele lor constituționale.
42. Printre protocoalele la Tratatul UE și TUE, care, potrivit articolului 51 TUE, fac parte integrantă din aceste tratate, trebuie menționat Protocolul nr. 8 cu privire la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană referitor la aderarea Uniunii la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumit în continuare „Protocolul nr. 8 UE”). Acest protocol se compune din trei articole, care au următorul cuprins: „Articolul 1 Acordul [de aderare prevăzut] la articolul 6 alineatul (2) [TUE] trebuie să reflecte necesitatea de a conserva caracteristicile specifice ale Uniunii și ale dreptului Uniunii, în special în ceea ce privește:

- (a) modalitățile speciale ale participării eventuale a Uniunii la autoritățile de control ale [CEDO];
- (b) mecanismele necesare pentru a garanta că acțiunile formulate de statele nemembre și acțiunile individuale sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii. Articolul 2

Acordul menționat la articolul 1 trebuie să garanteze că aderarea Uniunii nu aduce atingere nici competențelor Uniunii, nici atribuțiilor instituțiilor acesteia. Acesta trebuie să garanteze că niciuna dintre dispozițiile sale nu aduce atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește [CEDO] și, în special, protocoalele acesteia, măsurile adoptate de statele membre prin derogare de la [CEDO], în conformitate cu articolul 15 din convenție, precum și rezervele cu privire la [CEDO] formulate de statele membre, în conformitate cu articolul 57 din convenție. Articolul 3

Nicio dispoziție a acordului menționat la articolul 1 nu trebuie să aducă atingere articolului 344 [TFUE].”

43. Declarația cu privire la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, anexată la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, are următorul cuprins:

„Conferința convine că aderarea Uniunii la [CEDO] trebuie realizată în conformitate cu proceduri care să permită menținerea aspectelor specifice ordinii juridice a Uniunii. În acest context, Conferința constată existența unui dialog constant între [Curte] și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dialog care va putea fi consolidat cu ocazia aderării Uniunii la convenția menționată anterior.”

44. Articolul 52 alineatul (3) din cartă prevede:

„În măsura în care prezenta cartă conține drepturi ce corespund unor drepturi garantate prin [CEDO], înțelesul și întinderea lor sunt aceleași ca și cele prevăzute de convenția menționată. Această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă.”

45. În sfârșit, potrivit articolului 53 din cartă:

„Niciuna dintre dispozițiile prezentei carte nu poate fi interpretată ca restrângând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii și dreptul internațional, precum și de convențiile internaționale la care Uniunea sau toate statele membre sunt părți, și în special [CEDO], precum și prin constituțiile statelor membre.”

IV – Procesul de aderare

46. Ca urmare a unei recomandări a Comisiei din 17 martie 2010, Consiliul a adoptat, la 4 iunie 2010, o decizie de autorizare a deschiderii negocierilor referitoare la acordul de aderare și a desemnat Comisia în calitate de negociatoare.
47. O anexă la mandatul de negociere suplimentar al Consiliului din 26 și 27 aprilie 2012 enumeră principiile care trebuie să facă obiectul normelor interne ale Uniunii a căror adoptare este necesară pentru a face efectivă aderarea Uniunii la CEDO (denumite în continuare „norme interne”). Potrivit acestui document, normele interne vor viza în special reprezentarea Uniunii în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, declanșarea mecanismului copârâtului în fața acesteia și regulile privind coordonarea în vederea gestionării procedurii în fața acestei instanțe de către pârât și copârât, alegerea a trei candidați la postul de judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, sistemul implicării prealabile a Curții de Justiție, precum și cazurile în care Uniunea va adopta o poziție și cele în care statele membre își vor păstra libertatea de exprimare și de acțiune în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului și al Comitetului Miniștrilor.
48. La 5 aprilie 2013, negocierile s-au finalizat printr-un acord la nivelul negociatorilor cu privire la proiectele de instrumente de aderare. Negociatorii au convenit că toate aceste texte constituie un pachet global și că sunt toate necesare în aceeași măsură pentru a permite aderarea Uniunii la CEDO.

V – Proiectul de acord

49. Proiectul de acord cuprinde dispozițiile considerate necesare pentru ca Uniunea să poată adera la CEDO. Un prim grup din aceste dispoziții vizează aderarea propriu-zisă și introduce mecanismele procedurale necesare pentru a permite o aderare efectivă. Un al doilea grup din dispozițiile menționate, care prezintă un caracter pur tehnic, prevede, pe de o parte, modificările la convenția amintită care se impun având în vedere faptul că aceasta a fost redactată pentru a se aplica statelor membre ale Consiliului Europei, în condițiile în care Uniunea nu este nici stat, nici membru al

organizației internaționale respective. Pe de altă parte, sunt prevăzute dispoziții referitoare la alte instrumente aferente CEDO, precum și clauzele finale privind intrarea în vigoare și notificările actelor de ratificare sau de aderare.

A – Dispozițiile care reglementează aderarea propriu-zisă

50. Ținând seama de articolul 59 paragraful 2 din CEDO, articolul 1 alineatul (1) din proiectul de acord prevede că, prin acest acord, Uniunea aderă la CEDO, la Protocolul adițional și la Protocolul nr. 6, și anume la cele două protocoale la care toate statele membre sunt deja părți.
51. Articolul 1 alineatul (2) din proiectul de acord modifică articolul 59 paragraful 2 din CEDO în scopul, pe de o parte, de a face posibilă aderarea ulterioară a Uniunii la alte protocoale, această aderare rămânând reglementată, *mutatis mutandis*, de dispozițiile pertinente din fiecare protocol, și, pe de altă parte, de a preciza că acordul de aderare „face parte integrantă din [CEDO]”.
52. În temeiul articolului 2 alineatul (1) din proiectul de acord, la momentul semnării sau al exprimării consimțământului său de a fi ținută de dispozițiile acordului de aderare conform articolului 10, Uniunea poate să formuleze rezerve la CEDO și la Protocolul adițional la aceasta, conform articolului 57 din CEDO. În schimb, articolul 4 din Protocolul nr. 6 prevede că nu este admisă nicio rezervă la protocolul menționat. În plus, articolul 2 alineatul (2) din proiectul de acord inserează în cuprinsul articolului 57 o nouă frază, potrivit căreia Uniunea „poate, la momentul aderării la [CEDO], să formuleze o rezervă cu privire la o dispoziție anume a acestei convenții, în măsura în care o dispoziție a [dreptului Uniunii] în vigoare la acea dată nu este conformă cu această dispoziție”. Pe de altă parte, articolul 11 din proiectul de acord precizează că nu este admisă nicio rezervă la dispozițiile acordului menționat.
53. Potrivit articolului 1 alineatul (3) din proiectul de acord, aderarea la CEDO și la protocoalele sale, pe de o parte, nu impune Uniunii obligații decât în ceea ce privește actele, măsurile sau omisiunile instituțiilor, organelor, oficiilor sau agențiilor sale ori ale persoanelor care acționează în numele acestora. Pe de altă parte, niciuna dintre dispozițiile convenției amintite sau ale protocoalelor sale nu poate impune Uniunii obligația de a îndeplini un act sau de a adopta o măsură pentru care nu ar fi competentă în temeiul dreptului Uniunii.
54. În schimb, articolul 1 alineatul (4) prima teză din proiectul de acord precizează că, în cadrul aplicării CEDO, a protocoalelor sale și a însuși acordului de aderare, un act, o măsură sau o omisiune a organelor unui stat membru sau a persoanelor care acționează în numele său este imputată acestui stat, chiar și în cazul în care acest act, această măsură sau această omisiune intervine cu ocazia punerii în aplicare a dreptului Uniunii de către acest stat, inclusiv deciziile adoptate în temeiul Tratatelor UE și FUE. În teza a doua a aceluiași alineat se precizează că aceasta nu împiedică faptul că Uniunea poate răspunde, în calitate de copârâtă, pentru o încălcare care rezultă dintr-un asemenea act, dintr-o asemenea măsură sau dintr-o asemenea omisiune, în conformitate, în special, cu articolul 3 din proiectul de acord.
55. Articolul 3 menționat instituie mecanismul copârâtului. În acest scop, alineatul (1) al acestuia modifică articolul 36 din CEDO adăugându-i un alineat (4), care prevede, pe de o parte, că Uniunea sau un stat membru pot deveni copârâte într-o procedură în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în circumstanțele prevăzute, în esență, la alineatele (2)-(8) ale articolului 3 și că, pe de altă parte, copârâtul este parte în cauză.
56. Articolul 3 alineatele (2)-(8) din proiectul de acord este formulat astfel:
- „(2) În cazul în care o cerere este îndreptată împotriva unuia sau mai multor state membre ale Uniunii Europene, aceasta din urmă poate deveni copârâtă în procedură în raport cu o pretinsă încălcare astfel cum a fost notificată de [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] dacă rezultă că afirmația respectivă

pune în discuție compatibilitatea cu drepturile în discuție garantate de [CEDO] sau de protocoalele la care [Uniunea] a aderat a unei dispoziții a dreptului [Uniunii], inclusiv a deciziilor adoptate în temeiul [Tratatului UE] și al [Tratatului FUE], în special atunci când această încălcare nu ar fi putut fi evitată decât prin nerespectarea unei obligații care decurge din dreptul [Uniunii].

(3) În cazul în care o cerere este îndreptată împotriva [Uniunii], [statele membre] pot deveni copârâte în procedură în raport cu o pretinsă încălcare astfel cum a fost notificată de [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] dacă rezultă că afirmația respectivă pune în discuție compatibilitatea cu drepturile în discuție garantate de [CEDO] sau de protocoalele la care [Uniunea] a aderat a unei dispoziții din [Tratatul UE], din [Tratatul FUE] sau a oricărei alte dispoziții care are aceeași valoare juridică în conformitate cu aceste instrumente, în special atunci când această încălcare nu ar fi putut fi evitată decât cu încălcarea unei obligații care decurge din aceste instrumente.

(4) În cazul în care o cerere este îndreptată și notificată în același timp [Uniunii] și unuia sau mai multora [dintre] statele membre, statutul unui pârât poate fi schimbat în cel de copârât dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la alineatul (2) sau la alineatul (3) ale prezentului articol.

(5) O [parte contractantă] devine copârâtă fie prin acceptarea unei invitații din partea [Curții Europene a Drepturilor Omului], fie printr-o decizie a [Curții Europene a Drepturilor Omului] ca urmare a cererii [părții contractante] înseși. Atunci când invită o [parte contractantă] să devină copârâtă și atunci când se pronunță cu privire la o cerere în acest sens, [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] consultă toate părțile din procedură. Atunci când [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] statuează asupra unei astfel de cereri, analizează dacă, în lumina argumentelor prezentate de [parte contractantă] în cauză, este plauzibil ca cerințele prevăzute la alineatul (2) sau la alineatul (3) ale prezentului articol să fie îndeplinite.

(6) Atunci când [Uniunea] este copârâtă într-o procedură, iar [Curtea] încă nu a examinat compatibilitatea dispoziției din dreptul [Uniunii] cu drepturile în discuție garantate de [CEDO] sau de protocoalele la care [Uniunea] a aderat, în conformitate cu alineatul (2) al prezentului articol, se acordă [Curții] timpul necesar pentru a proceda la o asemenea examinare, iar ulterior părților, pentru a formula observații la [Curtea Europeană a Drepturilor Omului]. [Uniunea] asigură efectuarea rapidă a acestei examinări, astfel încât procedura în fața [Curții Europene a Drepturilor Omului] să nu fie prelungită în mod necorespunzător. Dispozițiile prezentului alineat nu aduc atingere competențelor [Curții Europene a Drepturilor Omului].

(7) Dacă se constată încălcarea în legătură cu care o [parte contractantă] este copârâtă într-o procedură, pârâtul și copârâtul răspund în solidar pentru această încălcare, cu excepția cazului în care [Curtea Europeană a Drepturilor Omului], pe baza argumentelor prezentate de pârât și de copârât și după ascultarea poziției reclamantului, reține numai răspunderea unuia dintre aceștia.

(8) Prezentul articol se aplică cererilor introduse începând de la data intrării în vigoare a prezentului [acord de aderare].”

57. În sfârșit, articolul 5 din proiectul de acord precizează că procedurile desfășurate în fața Curții nu trebuie interpretate în sensul că constituie proceduri internaționale de anchetă sau de reglementare în sensul articolului 35 alineatul (2) litera (b) din CEDO sau moduri de reglementare a diferendelor în sensul articolului 55 din aceasta.

B – *Celelalte dispoziții*

58. În primul rând, o serie de dispoziții vizează, înainte de toate, adaptarea dispozițiilor CEDO sau ale protocoalelor sale care se referă la părțile contractante în calitate de „state” sau la elemente care țin de noțiunea de stat.

59. Astfel, articolul 1 alineatul (5) din proiectul de acord conține o clauză de interpretare conform căreia termenii „stat”, „state”, „state părți”, „dreptul național”, „administrație de stat”, „legislație națională”, „instanță națională”, „intern”, „securitate națională”, „bunăstare economică a țării”, „integritate teritorială”, „viața națiunii”, care figurează în cuprinsul a diferite dispoziții ale CEDO și ale unora dintre protocoalele sale, vor trebuie să fie înțelese după aderare ca aplicându-se mutatis mutandis și Uniunii în calitate de parte contractantă.
60. În ceea ce privește mai concret aspectele teritoriale, potrivit articolului 1 alineatul (6) din proiectul de acord, sintagma „oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor”, care figurează la articolul 1 din CEDO, este înțeleasă, în ceea ce privește Uniunea, ca referindu-se la persoanele care se găsesc pe teritoriile statelor membre cărora li se aplică Tratatul UE și FUE. În măsura în care se referă la persoane care nu se găsesc pe teritoriul unei părți contractante, această sintagmă este înțeleasă ca referindu-se la persoane care, dacă pretinsa încălcare ar fi fost imputabilă unei părți contractante care este un stat, ar fi fost supusă jurisdicției acestei părți contractante. În plus, alineatul (7) al aceluiași articol prevede că, în ceea ce privește Uniunea, termenii „țară”, „teritoriu” și „teritoriul unui stat”, care figurează în cuprinsul a diferite dispoziții ale CEDO și ale unora dintre protocoalele sale, desemnează, fiecare, teritoriile ale statelor membre cărora li se aplică Tratatul UE și FUE.
61. În continuare, articolul 1 alineatul (8) din proiectul de acord modifică articolul 59 alineatul (5) din CEDO în sensul că, pe viitor, Secretarul General al Consiliului European va notifica și Uniunii intrarea în vigoare a acestei convenții, numele părților contractante care vor fi ratificat-o sau vor fi aderat la aceasta, precum și depunerea oricărui instrument de ratificare sau de aderare intervenită ulterior.
62. În sfârșit, articolul 4 din proiectul de acord modifică prima teză a articolului 29 paragraful 2 din CEDO, precum și titlul articolului 33 din aceasta, înlocuind termenii „cereri interstatuale” și „cauze interstatuale” prin termenii „cereri între părți” și, respectiv, „cauze între părțile contractante”.
63. În al doilea rând, anumite modificări ale CEDO au fost considerate necesare în considerarea faptului că Uniunea nu este membru al Consiliului European.
64. În această privință, articolul 6 alineatul (1) din proiectul de acord prevede că o delegație a Parlamentului European are dreptul să participe, cu drept de vot, la ședințele Adunării atunci când aceasta își exercită funcțiile referitoare la alegerea judecătorilor Curții Europene a Drepturilor Omului. Această delegație va avea același număr de reprezentanți ca și delegația statului membru al Consiliului European care are numărul cel mai mare de reprezentanți. În temeiul alineatului (2) al aceluiași articol, „[m]odalitățile de participare a reprezentanților Parlamentului European la ședințele [Adunării] și ale organelor sale relevante sunt definite de [Adunare], în cooperare cu Parlamentul European”.
65. În ceea ce privește Comitetul Miniștrilor, mai întâi, articolul 7 alineatul (1) din proiectul de acord modifică articolul 54 din CEDO prin adăugarea unui nou paragraf 1, potrivit căruia „[p]rotocoalele la [această convenție] sunt adoptate de Comitetul Miniștrilor”. În continuare, conform paragrafului 2 al aceluiași articol, Uniunea are dreptul să participe, cu drept de vot, la reuniunile Comitetului Miniștrilor atunci când acesta adoptă decizii în temeiul anumitor dispoziții ale CEDO, și anume articolul 26 paragraful 2 (reducerea numărului judecătorilor camerelor), articolul 39 paragraful 4 (supravegherea executării unei soluționări pe cale amiabilă), articolul 46 paragrafele 2-5 (executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului), articolul 47 (cererea de aviz consultativ) și articolul 54 paragraful 1 (competențele Comitetului Miniștrilor). În plus, alineatul (3) al articolului 7 prevede că, înainte de adoptarea oricărui text referitor la CEDO sau la unul dintre protocoalele la care Uniunea a devenit parte, referitor la deciziile Comitetului Miniștrilor luate în temeiul dispozițiilor menționate la alineatul (2) al acestui articol sau legat de selectarea candidaților pentru alegerea judecătorilor de către Adunare, Uniunea este consultată în cadrul comitetului amintit, care este ținut să ia în considerare în mod corespunzător poziția exprimată de Uniune. În sfârșit, articolul 7 alineatul (4) prima teză din proiectul de acord enunță principiul potrivit căruia exercitarea dreptului de vot de către Uniune și de către statele membre ale acesteia nu aduce atingere exercitării efective de

către Comitetul Miniștrilor a funcțiilor sale de supraveghere conform articolelor 39 și 46 din CEDO (executarea soluțiilor pe cale amiabilă și a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului). Mai concret, după ce amintește că, „în cauzele în care Comitetul Miniștrilor supraveghează respectarea obligațiilor fie doar ale [Uniunii], fie ale [Uniunii] și ale unuia sau mai multor state membre ale acesteia în comun, rezultă din tratatele [Uniunii] că [Uniunea] și statele sale membre exprimă poziții și votează în mod coordonat”, alineatul (4) litera (a) prevede că Regulile privind supravegherea executării hotărârilor și a clauzelor de soluționare pe cale amiabilă „sunt adaptate astfel încât să permită Comitetului Miniștrilor, în aceste împrejurări, să își exercite funcțiile în mod efectiv”. În schimb, în temeiul alineatului (4) litera (b), „[i]n alte cauze decât cele [vizate la litera (a)], atunci când Comitetul Miniștrilor supraveghează respectarea obligațiilor de către o [parte contractantă], alta decât [Uniunea], [statele membre] sunt libere, în conformitate cu tratatele [Uniunii], să își exprime poziția și să își exercite dreptul de vot”.

66. Scopul în care negociatorii au convenit să adauge la Regulile privind supravegherea executării o regulă 18, intitulată „Hotărâri și soluționări pe cale amiabilă în cauze în care Uniunea Europeană este parte”, este acela de a da curs articolului 7 alineatul (4) litera (a) menționat. Textul acestei noi reguli 18 este următorul:

„1. Deciziile Comitetului Miniștrilor luate în conformitate cu regula nr. 17 (Rezoluție finală) din prezentele reguli sunt considerate adoptate dacă o majoritate de patru cincimi din reprezentanții care participă la vot și o majoritate de două treimi din reprezentanții care au dreptul să facă parte din Comitetul Miniștrilor sunt favorabile.

2. Deciziile Comitetului Miniștrilor luate în conformitate cu regula nr. 10 (Decizia de a sesiza [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] pentru interpretarea unei hotărâri) și cu regula nr. 11 (Acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către o parte contractantă) din prezentele reguli sunt considerate adoptate dacă un sfert din reprezentanții care au dreptul să facă parte din Comitetul Miniștrilor este favorabil.

3. Deciziile referitoare la chestiuni de procedură și cele prin care se solicită informații sunt considerate adoptate dacă o cincime din reprezentanții care au dreptul să facă parte din Comitetul Miniștrilor este favorabilă.

4. Amendamentele la prevederile acestei reguli necesită consensul tuturor [părților contractante] la [CEDO].”

67. În ceea ce privește participarea la cheltuielile aferente CEDO, articolul 8 din proiectul de acord prevede că Uniunea varsă la bugetul Consiliului Europei o contribuție anuală, dedicată cheltuielilor de funcționare ale acestei convenții, care se adaugă la contribuțiile celorlalte părți contractante.
68. În al treilea rând, proiectul de acord prevede o dispoziție referitoare la raporturile dintre CEDO și alte acorduri încheiate în cadrul Consiliului Europei și care sunt aferente acestei convenții. Astfel, potrivit articolului 9 alineatul (1) din proiectul de acord, Uniunea se angajează să respecte, în limitele competențelor sale, articolele 1-6 din Acordul european privind persoanele participante la proceduri în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, încheiat la Strasbourg la 5 martie 1996, articolele 1-19 din Acordul general privind privilegiile și imunitățile Consiliului Europei, încheiat la Paris la 2 septembrie 1949, articolele 2-6 din Protocolul adițional la Acordul general privind privilegiile și imunitățile Consiliului Europei, încheiat la Strasbourg la 6 noiembrie 1952, și articolele 1-6 din Al șaselea Protocol adițional la Acordul general privind privilegiile și imunitățile Consiliului Europei, semnat la Strasbourg la 5 martie 1996. În plus, articolul 9 alineatul (2) din proiectul de acord prevede că, în vederea aplicării fiecăruia dintre aceste instrumente, părțile contractante la acesta se angajează să trateze Uniunea în calitate de parte contractantă. Alineatele (3) și (4) ale aceluiași articol prevăd consultarea Uniunii cu ocazia amendării acestor instrumente și, respectiv, notificarea sa cu privire la evenimente precum semnarea, depunerea, data intrării în vigoare sau orice alt act care le vizează.

69. În sfârșit, articolele 10 și 12 din proiectul de acord, intitulate „Semnare și intrare în vigoare” și, respectiv, „Notificări”, cuprind clauzele finale.
70. Trebuie să se precizeze de asemenea că, potrivit literei (a) din proiectul de declarație, „[l]a momentul aderării sale la [CEDO], [Uniunea] va asigura [...] că va solicita să devină copârâtă într-o procedură în fața [Curții Europene a Drepturilor Omului] sau că va accepta o invitație a [Curții Europene a Drepturilor Omului] în această privință atunci când condițiile vizate la articolul 3 alineatul (2) din acordul de aderare sunt îndeplinite [...]”.

VI – **Aprecierile formulate de Comisie în cererea de aviz**

A – *Cu privire la admisibilitate*

71. În opinia Comisiei, cererea sa de aviz este admisibilă, întrucât, pe de o parte, Curtea dispune de toate elementele suficiente pentru a examina compatibilitatea proiectului de acord cu tratatele și, pe de altă parte, proiectele de instrumente de aderare care au făcut obiectul unui acord la nivelul negociatorilor sunt suficient de avansate pentru a putea fi considerate un „acord preconizat” în sensul articolului 218 alineatul (11) TFUE. Pe de altă parte, faptul că normele interne trebuie încă să fie adoptate nu ar trebui să aibă incidență asupra admisibilității cererii de aviz, având în vedere că adoptarea acestor norme nu ar putea avea loc decât atunci când acordul de aderare va fi fost încheiat.

B – *Cu privire la fond*

72. În ceea ce privește fondul, Comisia analizează conformitatea proiectului de acord cu diferitele cerințe enunțate atât la articolul 6 alineatul (2) TUE, cât și în Protocolul nr. 8 UE. În plus, ea invocă și argumente care vizează stabilirea faptului că acordul preconizat respectă autonomia ordinii juridice a Uniunii în ceea ce privește urmărirea obiectivelor proprii acesteia. Astfel, în opinia Comisiei, trebuie să se evite posibilitatea ca Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau Comitetul Miniștrilor să fie chemate, în exercitarea competențelor lor în temeiul CEDO, atunci când sunt sesizate cu un diferend referitor la interpretarea sau la aplicarea uneia sau a mai multe dispoziții ale acesteia sau ale acordului de aderare, să interpreteze noțiuni care figurează în aceste instrumente într-un mod care le-ar determina să statueze cu privire la competențele respective ale Uniunii și ale statelor sale membre.
73. În finalul analizei sale, Comisia concluzionează în sensul compatibilității acordului menționat cu tratatele.
1. 1. Articolul 1 litera (a) din Protocolul nr. 8 UE
74. Potrivit Comisiei, cerința enunțată la articolul 1 litera (a) din Protocolul nr. 8 UE, care vizează conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului Uniunii în ceea ce privește modalitățile speciale ale eventualei participări a acesteia la autoritățile de control ale CEDO, are drept finalitate să garanteze că Uniunea participă ca orice parte contractantă la autoritățile de control ale convenției amintite, și anume Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Adunarea și Comitetul Miniștrilor.
75. Or, proiectul de acord ar asigura această participare la autoritățile de control menționate.
76. Astfel, în ceea ce privește Curtea Europeană a Drepturilor Omului, nu ar fi necesară nicio modificare a CEDO pentru a permite prezența unui judecător ales în numele Uniunii, având în vedere că articolul 22 din această convenție prevede că este ales un judecător în numele fiecărei părți contractante. În ceea ce privește alegerea de către Adunare a judecătorilor Curții Europene a Drepturilor Omului, articolul 6 alineatul (1) din proiectul de acord prevede că o delegație a Parlamentului European participă, cu drept de vot, la ședințele Adunării reunite în acest scop. Referitor la Comitetul Miniștrilor, articolul 7 alineatul (2) din proiectul de acord prevede că Uniunea

are dreptul de a participa, cu drept de vot, la reuniunile acestuia atunci când ia decizii în exercitarea competențelor cu care este investit în temeiul CEDO. În această privință, Uniunea dispune de un vot, ca și celelalte 47 de părți contractante.

77. Comisia amintește că obligația de cooperare loială impune Uniunii și statelor membre să acționeze în mod coordonat atunci când exprimă poziții sau emit voturi cu privire la executarea unei hotărâri a Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate împotriva Uniunii sau împotriva unui stat membru și prin care se constată o încălcare a CEDO într-o procedură în care Uniunea era copârâtă. În opinia Comisiei, rezultă că, după aderare, Uniunea și statele membre vor dispune împreună de 29 de voturi dintr-un număr total de 48 de voturi în cadrul Comitetului Miniștrilor și vor deține, ele singure, o largă majoritate în cadrul acestui comitet. Astfel, pentru a prezerva atât eficacitatea mecanismului de control, cât și egalitatea substanțială dintre părțile contractante, articolul 7 alineatul (4) litera (a) a doua teză din proiectul de acord prevede că Regulile privind supravegherea executării sunt adaptate astfel încât să permită Comitetului Miniștrilor să își exercite funcțiile în mod efectiv. În acest scop, sunt prevăzute reguli de vot speciale în proiectul privind regula 18. Potrivit alineatului (4) din acest proiect, eventuala amendare a acestor reguli necesită consensul tuturor părților contractante.
78. În sfârșit, atunci când Comitetul Miniștrilor adoptă instrumente sau texte lipsite de efecte juridice obligatorii în temeiul competențelor sale generale conferite de articolul 15 din Statutul Consiliului European, nu ar fi posibil ca Uniunea, care nu este membră a acestei organizații internaționale, să participe cu drept de vot la adoptarea acestor decizii. Articolul 7 alineatul (3) din proiectul de acord impune, prin urmare, ca Uniunea să fie consultată înainte de adoptarea unor asemenea texte sau instrumente, iar această dispoziție precizează că respectivul comitet ține seama în mod corespunzător de poziția exprimată de Uniune.
2. 2. Articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE
79. Referitor la cerința enunțată la articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE și care vizează conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului Uniunii în ceea ce privește mecanismele necesare pentru a garanta că acțiunile formulate de statele nemembre și acțiunile individuale sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii, Comisia arată că, în măsura în care o încălcare a CEDO invocată în fața Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la un act sau o omisiune a unei părți contractante este legată de o altă dispoziție de drept, este pusă în discuție compatibilitatea acesteia cu convenția menționată, astfel încât controlul exercitat de organele CEDO vizează în mod necesar această dispoziție. Or, contrar situației oricărei alte părți contractante care răspunde în același timp pentru un act și pentru dispoziția pe care se întemeiază acest act, atunci când o încălcare invocată în fața Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la un act al unui stat membru este legată de o dispoziție care ține de dreptul Uniunii, aceasta din urmă, în calitate de parte contractantă căreia îi aparține această dispoziție, nu ar fi parte în procedura în fața Curții menționate. Situația ar fi aceeași în cazul statelor membre, considerate împreună, atunci când o încălcare invocată în fața Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la un act sau o omisiune a unei instituții, a unui organ, a unui oficiu sau a unei agenții a Uniunii este legată de o dispoziție a tratatelor, pentru care statele membre sunt singurele responsabile.
80. Pentru a evita ca, în aceste două situații, partea contractantă care a adoptat dispoziția în discuție să nu poată nici să participe la procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, nici să fie ținută, dacă este cazul, de obligațiile prevăzute la articolul 46 paragraful 1 din CEDO în ceea ce privește eventuala modificare sau abrogare a acestei dispoziții, proiectul de acord ar prevedea norme procedurale specifice care instituie mecanismul copârâtului. În special, articolul 3 din proiectul de acord ar permite, pe de o parte, Uniunii să devină copârâtă în cazul invocării unei încălcări care pune în discuție compatibilitatea unei dispoziții a dreptului Uniunii cu CEDO și, pe de altă parte, statelor membre să devină copârâte în cazul invocării unei încălcări care pune în discuție compatibilitatea unei dispoziții conținute în tratate cu convenția menționată.

81. Comisia subliniază că, în conformitate cu noul paragraf 4 al articolului 36 din CEDO, adăugat la acesta prin articolul 3 alineatul (1) din proiectul de acord, a doua teză a acestui paragraf 4 prevede că „[c]opârătul este parte în cauză”. Astfel, el ar beneficia de toate drepturile procedurale de care dispun părțile și nu ar fi considerat, așadar, un simplu terț intervenient. În plus, în cazul în care o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului ar constata o încălcare a convenției, punând astfel în discuție și o dispoziție a dreptului Uniunii, ar reveni copârătului sarcina de a remedia această încălcare, pentru a se conforma unei asemenea hotărâri, fie prin modificarea dispoziției menționate, fie prin abrogarea sa.
82. În opinia Comisiei, dispozițiile menționate la cele trei puncte precedente ale prezentului aviz prezervă autonomia ordinii juridice a Uniunii, în ceea ce privește deciziile pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate fi determinată să le ia în privința Uniunii și a statelor sale membre. În primul rând, conform articolului 3 alineatul (5) din proiectul de acord, statutul de copârât s-ar dobândi fie prin acceptarea unei invitații din partea Curții Europene a Drepturilor Omului în acest scop, fie printr-o decizie a acesteia întemeiată pe plauzibilitatea argumentelor invocate în cererea formulată de partea contractantă în cauză. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu ar fi chemată să interpreteze, pe cale incidentă, dreptul Uniunii în ceea ce privește problema dacă compatibilitatea cu CEDO a uneia dintre dispozițiile acestui drept este pusă în discuție prin invocarea unei încălcări a acesteia. În al doilea rând, alineatul (7) al aceluiași articol 3 ar enunța regula răspunderii în solidar a pârâtului și a copârâtului pentru orice încălcare a acestei convenții în cadrul unei proceduri în care o parte contractantă este copârâtă. În consecință, în asemenea cazuri, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-ar limita să constate o asemenea încălcare. În schimb, ea nu ar fi chemată să se pronunțe direct cu privire la natura și la partea de contribuție a Uniunii și, respectiv, a statului membru în cauză la această încălcare și nici, prin urmare, indirect cu privire la obligațiile corespunzătoare ale acestora în ceea ce privește executarea hotărârii și în special măsurile individuale și generale care trebuie luate pentru a o asigura. În plus, conform aceluiași alineat (7), în fine, doar pe baza argumentelor prezentate eventual împreună de pârât și de copârât ar putea decide Curtea Europeană a Drepturilor Omului să rețină răspunderea numai a unuia dintre aceștia.
83. Pe de altă parte, Comisia apreciază că proiectul de acord garantează de asemenea că o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului, pronunțată într-o cauză în care Uniunea este copârâtă, nu poate aduce atingere competențelor acesteia. Astfel, o asemenea hotărâre nu poate crea pentru Uniune obligații care să le depășească pe cele care îi revin în temeiul competențelor care i-au fost conferite de tratate.
84. Concret, în opinia Comisiei, este necesar ca Uniunea să se asocieze la procedură în calitate de copârâtă în mod automat de fiecare dată când invocarea unei încălcări a CEDO printr-un act al unui stat membru care pune în aplicare o dispoziție a dreptului Uniunii pune în discuție compatibilitatea acesteia cu convenția menționată. Or, proiectul de acord ar permite atingerea unui asemenea rezultat. Astfel, Comisia arată că, potrivit articolului 3 alineatul (5) din acesta, atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului se pronunță asupra cererii unei părți contractante prin care se urmărește obținerea statutului de copârât, ea apreciază dacă, în lumina argumentelor prezentate de această parte, este plauzibil că cerințele prevăzute la alineatele (2) sau (3) ale aceluiași articol, după caz, sunt îndeplinite. Aceste considerații ar fi, pe de altă parte, aplicabile, mutatis mutandis, și statelor membre atunci când invocarea unei încălcări a CEDO printr-un act al Uniunii pune în discuție compatibilitatea tratatelor cu convenția amintită. În această privință, Comisia adaugă însă că, într-un astfel de caz, respectarea obligației de cooperare loială impune ca statele membre să fie reprezentate în fața Curții Europene a Drepturilor Omului printr-un agent unic, cerință care ar trebui să figureze în normele interne.
3. 3. Articolul 6 alineatul (2) a doua teză TUE și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE
85. În ceea ce privește cerința enunțată la articolul 6 alineatul (2) a doua teză TUE și la articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE, potrivit căreia aderarea nu trebuie să aducă atingere competențelor Uniunii astfel cum sunt definite în tratate, Comisia constată că aderarea conduce la obligația Uniunii de a respecta drepturile garantate de CEDO. Or, pe de o parte, în măsura în care această obligație o

presupune pe aceea de a se abține să adopte o măsură care ar încălca aceste drepturi, Uniunea, prin aderarea sa la această convenție, nu ar face decât să accepte limitări ale exercitării competențelor care i-au fost conferite prin tratate de către statele membre. Pe de altă parte, în măsura în care obligația menționată a Uniunii o implică pe aceea de a adopta măsuri specifice, articolul 1 alineatul (3) a doua teză din proiectul de acord ar prevedea că niciuna dintre dispozițiile convenției amintite sau ale protocoalelor sale nu poate impune Uniunii obligația de a îndeplini un act sau de a adopta o măsură pentru care nu ar fi competentă în temeiul dreptului Uniunii. În consecință, angajamentele asumate de Uniune la aderare nu ar afecta în niciun mod competențele acesteia.

86. De asemenea, proiectul de acord nu ar aduce atingere competențelor Uniunii prin faptul că prevede, pe de o parte, aderarea acesteia nu numai la CEDO, ci și la Protocolul adițional și la Protocolul nr. 6, precum și, pe de altă parte, posibilitatea unei aderări la celelalte protocoale existente. Astfel, cu titlu principal, Comisia apreciază că Uniunea este competentă, în temeiul articolului 6 alineatul (2) TUE, să adere la toate protocoalele existente, independent de faptul că toate statele membre sunt sau nu sunt părți la acestea. În caz contrar, norma enunțată la articolul 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE, potrivit căreia acordul de aderare trebuie să garanteze că aderarea Uniunii nu aduce atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește protocoalele, ar fi lipsită de sens. Pe de altă parte, aceste protocoale nu ar constitui decât instrumente accesorii la CEDO. Astfel, Uniunea ar avea competența, dacă este cazul, să încheie noi protocoale sau să adere într-un stadiu ulterior, cu condiția ca acestea să aibă de asemenea un caracter accesoriu în raport cu convenția menționată.
4. 4. Articolul 1 litera (b) și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE
87. În opinia Comisiei, prin aderare nu se aduce atingere atribuțiilor altor instituții ale Uniunii în afară de Curte. Astfel, aceste instituții ar fi chemate să își exercite competențele în ceea ce privește CEDO și autoritățile sale de control în același mod în care sunt chemate să o facă în ceea ce privește orice alt acord internațional și organe create sau investite cu puteri decizionale printr-un asemenea acord. În concret, ar reieși în special atât din cuprinsul articolului 335 TFUE, cât și al punctului 94 din Hotărârea Reynolds Tobacco și alții/Comisia (C-131/03 P, EU:C:2006:541) că Uniunea este reprezentată de Comisie în fața altor instanțe decât cele ale statelor membre. În speță, Comisia ar fi chemată să reprezinte Uniunea în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, în condițiile în care, conform principiului cooperării loiale între instituții, atunci când, într-o procedură în fața acestei instanțe, este pusă în discuție o dispoziție a dreptului Uniunii conținută într-un act al altei instituții decât Comisia, atribuțiile acestei alte instituții ar fi prezervate prin implicarea sa în pregătirea actelor de procedură care trebuie adresate Curții Europene a Drepturilor Omului. În plus, atunci când Comitetul Miniștrilor este chemat să adopte acte cu efecte juridice, procedura vizată la articolul 218 alineatul (9) TFUE s-ar aplica deplin drept.
88. În ceea ce privește Curtea și, mai general, conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului său referitoare la sistemul de protecție jurisdicțională, aprecierile Comisiei în această privință vizează în esență trei probleme, referitoare la epuizarea căilor de atac interne, la caracterul efectiv al protecției jurisdicționale, în special în materie de politică externă și de securitate comună (denumită în continuare „PESC”) și la atribuțiile Curții conform articolelor 258 TFUE, 260 TFUE și 263 TFUE. Primele două probleme s-ar ridica în raport cu articolul 6, cu articolul 13 și cu articolul 35 paragraful 1 din CEDO, conform cărora, pe de o parte, toate actele părților contractante trebuie să poată face obiectul unui remediu efectiv în fața instanțelor naționale și, pe de altă parte, epuizarea fără succes a unei asemenea căi de recurs este o condiție pentru ca o cerere individuală prezentată Curții Europene a Drepturilor Omului să fie admisibilă.
89. În ceea ce privește, în primul rând, epuizarea prealabilă a căilor de atac interne, Comisia susține că proiectul de acord garantează că respectivele căi de atac în fața instanțelor Uniunii trebuie să fie epuizate înainte ca Curtea Europeană a Drepturilor Omului să poată fi sesizată în mod valabil cu o cerere referitoare la un act al Uniunii. Astfel, în opinia sa, pe de o parte, articolul 1 alineatul (5) a doua liniuță din proiectul de acord precizează că termenul „interne” care figurează la articolul 35

paragraful 1 din CEDO este înțeles ca referindu-se de asemenea, *mutatis mutandis*, la ordinea juridică internă a Uniunii. Pe de altă parte, articolul 5 din proiectul de acord ar enunța în mod clar că procedurile în fața instanțelor Uniunii nu trebuie să fie interpretate în sensul că ar constitui proceduri internaționale de anchetă sau de reglementare. Prin urmare, sesizarea acestor instanțe nu ar face ca o cerere să fie inadmisibilă în sensul articolului 35 paragraful 2 litera b) din CEDO.

90. În plus, pentru a introduce procedura implicării prealabile a Curții, Comisia subliniază existența posibilității ca o instanță dintr-un stat membru să constate că un act sau o omisiune a acestui stat membru încalcă un drept fundamental, garantat la nivelul Uniunii și care corespunde unui drept garantat de CEDO, și că această încălcare este legată de o dispoziție a dreptului derivat al Uniunii. Într-un asemenea caz, această instanță națională nu ar fi îndrituită să constate ea însăși, pe cale incidentală, nevaliditatea actului Uniunii care conține această dispoziție și să o lase neaplicată, având în vedere că numai Curtea, sesizată cu titlu preliminar, poate declara nevaliditatea actului menționat (Hotărârea Foto-Frost, 314/85, EU:C:1987:452, punctele 11-20). Dacă, ulterior, cu privire la același act sau la aceeași omisiune, ar fi invocată în fața Curții Europene a Drepturilor Omului încălcarea aceluiași drept fundamental, astfel cum este garantat prin convenția amintită, și dacă, prin urmare, această afirmație ar pune în discuție compatibilitatea cu convenția a dispoziției dreptului Uniunii în discuție, Uniunea ar deveni copârâtă, iar instituțiile sale, inclusiv Curtea, ar fi ținute de hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului prin care s-ar constata o încălcare a convenției respective. Or, această situație ar putea surveni chiar dacă Curtea nu a avut încă posibilitatea de a examina validitatea actului menționat al Uniunii în raport cu dreptul fundamental în discuție a cărui încălcare este invocată în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. În acest context, sesizarea Curții în temeiul articolului 267 primul paragraf litera (b) TFUE nu ar putea fi considerată drept o cale de recurs internă pe care reclamantul ar fi trebuit să o epuizeze înainte de a putea să sesizeze Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrucât această sesizare nu depinde de voința părților și, prin urmare, omiterea sa nu poate conduce la inadmisibilitatea unei cereri în fața acestei din urmă instanțe. O asemenea concluzie s-ar impune cu atât mai mult cu cât competența Curții de a constata, dacă este cazul, nevaliditatea unui act al Uniunii face parte din atribuțiile sale. În opinia Comisiei, pentru a prezerva aceste atribuții, este necesar să se prevadă că, în cadrul unei proceduri în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în care Uniunea este copârâtă, Curtea are posibilitatea de a examina compatibilitatea unei dispoziții a dreptului Uniunii cu CEDO. Această posibilitate ar trebui de altfel să existe înainte ca Curtea Europeană a Drepturilor Omului să se pronunțe asupra temeiniciei cererii deduse judecății sale și, prin urmare, pe cale incidentală, asupra compatibilității dispoziției menționate cu dreptul fundamental în discuție. Pe de altă parte, o asemenea necesitate a examinării prealabile a dispoziției în discuție de către Curte ar rezulta și din natura subsidiară a mecanismului de control al convenției menționate în raport cu sistemele de protecție a drepturilor omului existente la nivelul părților contractante.
91. Pentru a răspunde acestor necesități, articolul 3 alineatul (6) prima teză din proiectul de acord prevede că, în astfel de împrejurări, se acordă Curții timpul necesar pentru a proceda la examinarea dispoziției în cauză în cadrul unei proceduri de implicare prealabilă a acestei instanțe. Potrivit celei de a doua teze a aceluiași alineat, această examinare trebuie efectuată rapid, așa încât procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului să nu fie prelungită în mod necorespunzător. Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu ar fi ținută de aprecierea Curții, după cum ar reieși din ultima teză a dispoziției menționate.
92. Desigur, Comisia adaugă că articolul 3 alineatul (6) trebuie să fie însoțit de norme interne ale Uniunii care să reglementeze procedura de implicare prealabilă a Curții. Or, proiectul de acord nu ar cuprinde aceste norme. Însă acestea nu ar trebui să figureze într-un acord internațional, ci ar trebui să fie adoptate, în mod autonom, la nivelul Uniunii, având în vedere că au vocația de a reglementa o procedură internă a acesteia din urmă. De altfel, nu ar fi necesar și nici măcar adecvat ca dispozițiile procedurale menționate să fie inserate în tratate. Astfel, pe de o parte, acestea ar impune instituțiilor Uniunii, precum și statelor membre obligația de a realiza aderarea Uniunii la CEDO și, pe de altă parte, ar interzice să se aducă atingere competențelor Curții prin această aderare. În această privință,

Comisia apreciază că este mai adecvat ca dispozițiile care instituie însuși principiul unei proceduri de implicare prealabilă a Curții și care definesc entitățile competente să o inițieze, precum și standardele în considerarea cărora trebuie efectuată examinarea compatibilității să fie incluse în decizia Consiliului privind încheierea acordului de aderare, în temeiul articolului 218 alineatul (6) litera (a) punctul (ii) TFUE. În ceea ce privește conținutul dispozițiilor interne care reglementează procedura de implicare prealabilă a Curții, mai întâi, competența de a iniția această procedură printr-o cerere adresată Curții ar trebui să revină Comisiei și statului membru împotriva căruia este îndreptată cererea prezentată Curții Europene a Drepturilor Omului. În plus, Curtea ar trebui să se poată pronunța înainte ca Uniunea și statul membru în cauză să ia poziție în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. În continuare, întrucât procedura ar prezenta anumite similitudini structurale cu procedura trimerii preliminare, normele privind dreptul de a participa la aceasta ar trebui să fie similare cu cele care figurează la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene. În sfârșit, exigențele de celeritate ar putea fi îndeplinite prin aplicarea procedurii accelerate vizate la articolul 23a din acest statut.

93. În ceea ce privește, în al doilea rând, caracterul efectiv al protecției jurisdicționale, în opinia Comisiei, pentru a imputa un act Uniunii sau unui stat membru în scopul stabilirii răspunderii acestora în temeiul CEDO, trebuie să se aplice aceleași criterii de imputare precum cele aplicabile în interiorul Uniunii. Or, articolul 1 alineatul (4) prima teză din proiectul de acord ar răspunde acestei cerințe prin faptul că prevede că, în vederea aplicării convenției menționate, o măsură a unui stat membru este imputată acestui stat chiar dacă survine atunci când statul respectiv pune în aplicare dreptul Uniunii, inclusiv deciziile luate în temeiul Tratatelor UE și FUE. Caracterul efectiv al căii de atac ar fi, prin urmare, asigurat, întrucât, conform articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, revine instanțelor statului membru menționat sarcina de a garanta protecția jurisdicțională în privința actelor acestuia.
94. Cu toate acestea, s-ar ridica unele chestiuni specifice referitoare la protecția jurisdicțională efectivă în raport cu domeniul PESC, dreptul Uniunii prezentând în această privință două caracteristici specifice.
95. Mai întâi, în ceea ce privește imputabilitatea actelor, punerea în aplicare a PESC prin desfășurarea unor operațiuni militare ar fi asigurată de statele membre, conform articolului 24 alineatul (1) al doilea paragraf a patra teză TUE, articolului 28 alineatul (1) TUE, articolului 29 TUE și articolului 42 alineatul (3) TUE. Comisia arată că, pentru a ține seama de această caracteristică, articolul 1 alineatul (4) din proiectul de acord prevede că, chiar și în ceea ce privește operațiunile desfășurate în cadrul PESC, actele statelor membre sunt imputate statului membru în discuție, iar nu Uniunii. Această precizare ar trebui să permită excluderea posibilității de a transpune în relațiile dintre Uniune și statele membre jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului prin care aceasta s-a pronunțat asupra răspunderii unei organizații internaționale cu privire la actele îndeplinite de o parte contractantă pentru a pune în aplicare o decizie a acestei organizații (Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului, Behrami și Behrami împotriva Franței și Saramati împotriva Franței, Germaniei și Norvegiei, nr. 71412/01 și 78166/01, § 122, 2 mai 2007, precum și Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Al-Jedda împotriva Regatului Unit, nr. 27021/08, § 76, 7 iulie 2011). Astfel, așa cum se precizează de altfel la punctul 24 din proiectul de raport explicativ, în cauzele care au condus la această jurisprudență nu exista nicio regulă specifică de imputare a actelor precum cea prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din proiectul de acord.
96. Apoi, referitor la caracterul efectiv al controlului exercitat de instanța Uniunii în materie de PESC, acest control ar fi limitat atât prin articolul 24 alineatul (1) al doilea paragraf ultima teză TUE, cât și prin articolul 275 al doilea paragraf TFUE. Ar reieși, în esență, din aceste dispoziții că Curtea nu este competentă în ceea ce privește dispozițiile referitoare la PESC și nici în ceea ce privește actele adoptate pe baza acestora. Curtea ar fi competentă doar pentru a controla respectarea articolului 40 TUE și a se pronunța cu privire la acțiunile formulate în condițiile prevăzute la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE, referitoare la controlul legalității deciziilor care prevăd „măsuri restrictive”

împotriva unor persoane fizice sau juridice adoptate de Consiliu în temeiul titlului V capitolul 2 din Tratatul UE. S-ar putea ridica, aşadar, problema dacă Uniunea prevede căi de atac interne efective în materie de PESC.

97. Comisia aminteşte în această privinţă că, pentru ca o cerere în faţa Curţii Europene a Drepturilor Omului să fie admisibilă, reclamantul trebuie să se poată pretinde victimă a unei încălcări a drepturilor recunoscute prin CEDO sau prin protocoalele sale şi, prin urmare, trebuie să fie vizat în mod direct de actul sau omisiunea în litigiu.
98. Or, pe de o parte, referitor la actele în materie de PESC emise de un stat membru, în măsura în care acestea vizează în mod direct o persoană şi pot face, aşadar, obiectul unei cereri în faţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, protecţia jurisdicţională în ceea ce priveşte aceste acte ar reveni instanţelor din statele membre. Atunci când, în mod excepţional, un astfel de act se întemeiază pe o dispoziţie a unei decizii a Consiliului adoptate în temeiul articolului 28 alineatul (1) TUE, compatibilitatea unei asemenea dispoziţii cu CEDO ar putea fi pusă în discuţie. În opinia Comisiei, în acest caz, decizia Consiliului constituie ea însăşi o „măsură restrictivă”, în sensul articolului 275 al doilea paragraf TFUE, astfel încât, chiar dacă această dispoziţie nu recunoaşte expres competenţa Curţii decât pentru a soluţiona acţiuni în anulare „formulate în condiţiile prevăzute la articolul 263 al patrulea paragraf [TFUE]”, asemenea dispoziţii ar putea face totuşi obiectul unei trimiteri preliminare, referitoare eventual la validitatea lor. În această privinţă, Comisia se întemeiază în special pe Hotărârea Segi şi alţii/Consiliul (C-355/04 P, EU:C:2007:116), în care Curtea, în pofida faptului că articolul 35 alineatul (1) din Tratatul UE, astfel cum a fost modificat prin Tratatul de la Nisa, exclude „poziţiile comune” din sfera competenţei Curţii de a se pronunţa cu titlu preliminar, ar fi admis posibilitatea ca instanţele naţionale să o sesizeze cu o întrebare preliminară referitoare la o poziţie comună care, având în vedere conţinutul său, întrucât are prin ea însăşi efecte juridice faţă de terţi, avea un domeniu de aplicare care îl depăşea pe cel conferit prin Tratatul UE acestui tip de act. De altfel, în astfel de circumstanţe, procedura de implicare prealabilă a Curţii ar trebui să fie de asemenea aplicabilă.
99. Pe de altă parte, în ceea ce priveşte actele în materie de PESC emise de instituţiile Uniunii, ar trebui să se facă distincţie între actele care produc efecte juridice obligatorii şi cele care sunt lipsite de asemenea efecte. Actele care produc efecte juridice obligatorii ar constitui, în măsura în care ar fi susceptibile să încalce drepturi fundamentale, „măsură restrictive” în sensul articolului 275 al doilea paragraf TFUE şi, în consecinţă, ar putea face obiectul unei acţiuni în anulare în faţa instanţei Uniunii. În schimb, actele care nu produc astfel de efecte nu ar putea, prin însăşi natura lor, să facă obiectul nici al unei acţiuni în anulare şi nici al unei trimiteri preliminare. Singura cale de atac disponibilă în cadrul Uniunii împotriva unor asemenea acte ar fi acţiunea în răspundere în temeiul articolului 340 TFUE, această acţiune nefiind, potrivit Comisiei, exclusă de articolul 275 primul paragraf TFUE.
100. Astfel, Comisia consideră că efectul combinat al articolului 1 alineatul (4) din proiectul de acord, al articolului 19 alineatul (1) primul paragraf TUE, precum şi al articolelor 275 TFUE şi 340 TFUE este că toate actele şi măsurile Uniunii şi ale statelor membre în materie de PESC, în privinţa cărora o persoană se poate pretinde victimă a unei încălcări a drepturilor recunoscute de CEDO, pot face obiectul unei căi de atac efective în faţa instanţelor jurisdicţionale ale Uniunii sau ale statelor membre.
101. În al treilea rând, în opinia Comisiei, proiectul de acord nu aduce atingere nici atribuţiilor Curţii conferite prin articolele 258 TFUE, 260 TFUE şi 263 TFUE. Astfel, articolul 5 din acesta conţine o clauză interpretativă potrivit căreia „[p]rocedurile desfăşurate în faţa [Curţii] nu trebuie să fie interpretate în sensul că reprezintă [...] moduri de soluţionare a diferendelor în sensul articolului 55 din [CEDO]”. Prin urmare, s-ar menţine expres posibilitatea ca litigiile referitoare la interpretarea şi la aplicarea acestei convenţii sau chiar a drepturilor fundamentale astfel cum sunt definite la nivelul Uniunii şi în special în cartă să fie deduse judecăţii Curţii.

102. În ceea ce privește îndeosebi acțiunile în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către un stat membru, Comisia amintește că din cuprinsul articolului 1 alineatul (3) din proiectul de acord rezultă că nu se creează nicio obligație în sarcina statelor membre, în temeiul dreptului Uniunii, cu privire la CEDO și la protocoalele sale. În consecință, o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către un stat membru nu ar putea, prin definiție, să aibă ca obiect neîndeplinirea de către un stat membru a obligațiilor care îi revin acestuia în temeiul CEDO. Cu toate acestea, trimiterea la articolul 55 din convenție care figurează la articolul 5 din proiectul de acord ar avea un efect util în privința cerinței referitoare la lipsa de incidență a aderării asupra atribuțiilor Curții. Astfel, statele membre ar fi ținute de drepturile fundamentale definite la nivelul Uniunii atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii, în temeiul articolului 51 alineatul (1) din cartă. Or, în măsura în care interdicția enunțată la articolul 55 din CEDO ar putea fi înțeleasă în sensul că vizează și diferendele dintre părțile contractante referitoare la interpretarea sau la aplicarea unor dispoziții ale unui instrument internațional – cum ar fi, în ceea ce privește statele membre, tratatele și cartă – care are același conținut ca și dispozițiile convenției, articolul 5 din proiectul de acord ar avea drept efect imposibilitatea ca o asemenea interpretare să fie reținută împotriva Uniunii.
103. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar fi precizat că exercitarea de către Comisie a atribuțiilor sale în temeiul articolului 258 TFUE nu corespunde recurgerii la proceduri internaționale de anchetă sau de reglementare în sensul articolului 35 paragraful 2 litera b) din CEDO (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Karoussiotis împotriva Portugaliei, nr. 23205/08, § 75 și 76, 1 februarie 2011).
104. Comisia precizează că nu este necesar ca proiectul de acord să prevadă o excepție de inadmisibilitate specifică aplicabilă unor cereri în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, în temeiul articolului 33 din CEDO, introduse de Uniune împotriva unui stat membru sau, dimpotrivă, de un stat membru împotriva Uniunii, cu privire la un diferend referitor la interpretarea sau la aplicarea acestei convenții, având în vedere că asemenea cereri ar fi vădit contrare dreptului Uniunii. Astfel, nu numai că acestea ar constitui o eludare a articolului 258 TFUE, dar decizia de a introduce o asemenea cerere ar putea face obiectul unei acțiuni în anulare în temeiul articolului 263 TFUE. În plus, o cerere formulată de un stat membru împotriva Uniunii ar constitui o eludare a articolului 263 TFUE sau, după caz, a articolului 265 TFUE, sancționată în dreptul Uniunii prin procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor.
5. 5. Articolul 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE
105. În ceea ce privește cerința enunțată la articolul 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE, potrivit căreia aderarea nu trebuie să aducă atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește CEDO și în special protocoalele sale, măsurile luate de statele membre prin derogare de la aceasta, conform articolului 15, și rezervele la această convenție formulate de statele membre conform articolului 57, Comisia arată că, potrivit articolului 1 alineatul (3) prima teză din proiectul de acord, domeniul de aplicare al angajamentelor Uniunii este limitat, *ratione personae*, numai la Uniune, în calitate de subiect de drept internațional public distinct de statele membre. În consecință, situația juridică a unui stat membru care ar fi formulat, conform articolului 57 din CEDO, o rezervă la o dispoziție a acesteia sau a unuia dintre protocoalele la care aderă Uniunea, care ar fi luat măsuri prin derogare de la această convenție, conform articolului 15, sau care nu ar fi parte la unul dintre protocoalele la care Uniunea ar putea adera în viitor nu este afectată de aderarea Uniunii la convenția menționată. Ar reieși de asemenea că, deși, în temeiul articolului 216 alineatul (2) TFUE, acordurile încheiate de Uniune sunt obligatorii pentru instituțiile Uniunii și pentru statele membre, proiectul de acord nu instituie în sarcina acestora nicio obligație, în temeiul dreptului Uniunii, cu privire la convenție și la protocoalele sale.

6. 6. Articolul 3 din Protocolul nr. 8 UE

106. În ceea ce privește, în sfârșit, cerința enunțată la articolul 3 din Protocolul nr. 8 UE, potrivit căreia aderarea nu trebuie să aducă atingere articolului 344 TFUE, Comisia arată că o altă consecință a faptului că, potrivit articolului 1 alineatul (3) din proiectul de acord, aderarea Uniunii la CEDO nu instituie nicio obligație în sarcina statelor membre, în temeiul dreptului Uniunii, cu privire la CEDO și la protocoalele sale este că un eventual diferend între statele membre referitor la interpretarea sau la aplicarea acestei convenții nu constituie stricto sensu un diferend referitor la interpretarea sau la aplicarea tratatelor, astfel cum îl are în vedere interdicția enunțată la articolul 344 TFUE.
107. Cu toate acestea, trimiterea la articolul 55 din CEDO care figurează la articolul 5 din proiectul de acord ar produce un efect util și în raport cu cerința menționată. Astfel, în măsura în care interdicția prevăzută la acest articol 55 ar putea fi înțeleasă în sensul că vizează și diferendele dintre părțile contractante referitoare la interpretarea sau la aplicarea unor dispoziții ale unui instrument internațional, cum ar fi, în ceea ce privește statele membre, tratatele și cartea, având același conținut precum dispozițiile acestei convenții, articolul 5 din proiectul de acord ar avea drept efect imposibilitatea de a reține o asemenea interpretare împotriva statelor membre. În această privință, Comisia adaugă că nu este necesară o normă care să prevadă inadmisibilitatea unei cereri introduse în fața Curții Europene a Drepturilor Omului de un stat membru împotriva unui alt stat membru cu privire la un diferend referitor la interpretarea sau la aplicarea unor dispoziții ale dreptului Uniunii având același conținut precum dispozițiile CEDO, în special dispozițiile cartei. Astfel, introducerea unei asemenea cereri ar constitui deja o încălcare a articolului 344 TFUE și ar fi sancționată, la nivelul Uniunii, prin procedurile prevăzute la articolele 258 TFUE-260 TFUE.

VII – Rezumatul principalelor observații prezentate în fața Curții

108. În cadrul prezentei cereri de aviz au fost prezentate Curții observații, în scris sau oral, în ședință, de către guvernele belgian, bulgar, ceh, danez, german și eston, de către Irlanda, de către guvernele elen, spaniol, francez, italian, cipriot, leton, lituanian, maghiar, olandez, austriac, polonez, portughez, român, slovac, finlandez și suedez și de către guvernul Regatului Unit, precum și de către Parlament și de către Consiliu.
109. Statele membre și instituțiile sus-menționate conchid în ansamblu, în esență, în sensul compatibilității proiectului de acord cu tratatele și își însușesc într-o mare măsură aprecierile Comisiei. Totuși, aprecierile lor se disting de cele ale Comisiei cu privire la mai multe aspecte.

A – Cu privire la admisibilitatea cererii de aviz

110. În ceea ce privește admisibilitatea cererii de aviz, nu se contestă în esență că obiectul cererii este într-adevăr un „acord preconizat” în sensul articolului 218 alineatul (11) TFUE și că Curtea dispune de toate elementele necesare pentru a aprecia compatibilitatea lui cu tratatele, astfel cum impune aceasta din urmă (Avizul 2/94, EU:C:1996:140, punctele 20 și 21).
111. În schimb, aprecierile formulate de Comisie cu privire la normele interne au dat naștere unor poziții foarte diferite.
112. Desigur, în opinia guvernelor bulgar și danez, a Irlandei, a guvernelor francez, maghiar, portughez, finlandez și suedez și a guvernului Regatului Unit, precum și în opinia Parlamentului și a Consiliului, faptul că aceste norme nu au fost încă adoptate nu afectează admisibilitatea cererii. Ar fi cu atât mai mult așa cu cât, pe de o parte, astfel cum arată guvernele eston și leton, asemenea norme nu ar avea consecințe decât pentru Uniune și nu pot aduce atingere aspectelor internaționale ale proiectului de acord și, pe de altă parte, după cum subliniază în esență guvernele polonez și suedez, aceste norme

trebuie să fie totodată compatibile cu tratatele, o atare compatibilitate putând, dacă este necesar, potrivit guvernelor cipriot și suedez și guvernului Regatului Unit, să fie verificată de Curte conform articolului 263 TFUE.

113. Cu toate acestea, Comisia ar fi trebuit să se abțină să deschidă dezbaterile referitoare la asemenea norme în fața Curții în cadrul prezentei proceduri de aviz. Astfel, Curtea nu ar putea să se pronunțe cu privire la asemenea norme interne fie, în opinia guvernelor elen și olandez, din cauza caracterului lor ipotetic, fie, potrivit guvernelor francez, cipriot și lituanian, precum și Consiliului, din cauza lipsei unor elemente suficiente privind conținutul lor, fie, în opinia guvernelor ceh, eston, francez, cipriot, lituanian, olandez, portughez, slovac și suedez, din cauza extraneității lor în raport cu acordul internațional în cauză, numai el putând face obiectul unei cereri de aviz în sensul articolului 218 alineatul (11) TFUE. În plus, în cazul în care Curtea ar trebui să se pronunțe asupra conținutului unor norme care nu au fost încă adoptate de legiuitorul Uniunii, în opinia guvernului eston și a guvernului Regatului Unit, precum și în opinia Consiliului, aceasta ar împieta asupra competențelor legiuitorului, cu încălcarea articolului 13 TUE sau, potrivit guvernului eston, cu nerespectarea principiului repartizării competențelor prevăzut la articolul 5 alineatele (1) și (2) TUE.
114. Ar reieși că cererea de aviz nu este admisibilă decât în măsura în care privește acordul preconizat, în condițiile în care, în ceea ce privește normele interne, fie, în opinia guvernelor francez și cipriot, Curtea este incompetentă, fie, potrivit guvernelor ceh, eston și francez, această cerere este inadmisibilă, fie, potrivit guvernului lituanian, nu este necesară pronunțarea de către Curte.
115. Dacă, în schimb, analiza normelor interne ar fi necesară pentru aprecierea conformității proiectului de acord cu tratatele – aspect cu privire la care, potrivit guvernului elen, îi revine Curții sarcina să decidă –, atunci fie, potrivit guvernului polonez, Curtea ar trebui să subordoneze avizul său privind compatibilitatea acestui proiect cu tratatele condiției ca normele interne să fie de asemenea compatibile cu acestea sau, potrivit guvernului român, cu proiectul de declarație, fie, potrivit guvernului eston și Consiliului, procedura ar trebui să fie suspendată până când aceste norme devin disponibile, fie, potrivit guvernului elen și Consiliului, cererea ar trebui să fie declarată inadmisibilă în totalitate sau, potrivit guvernului spaniol, în ceea ce privește aspectele proiectului de acord care trebuie încă să fie precizate în respectivele norme interne, și anume cele privind problemele legate de reprezentarea Uniunii în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, de implicarea prealabilă a Curții, de procedurile care trebuie urmate pentru a stabili lista celor trei candidați la postul de judecător și participarea Uniunii la Adunare sau la Comitetul Miniștrilor, precum și noile reguli de vot conținute în proiectul privind regula 18.
116. În subsidiar, pentru cazul în care Curtea ar decide să se pronunțe cu privire la normele interne, au fost prezentate observații referitoare la principalele norme interne.

B – Cu privire la fond

1. 1. Articolul 1 litera (a) din Protocolul nr. 8 UE
117. Toate statele membre și instituțiile care au prezentat observații sunt de acord cu privire la esența aprecierilor Comisiei pentru a concluziona că proiectul de acord conservă caracteristicile specifice ale Uniunii și ale dreptului său în ceea ce privește modalitățile speciale de participare a Uniunii la autoritățile de control ale CEDO.
2. 2. Articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE
118. Statele membre și instituțiile menționate consideră de asemenea că mecanismul copârâtului permite, în mare măsură, conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului acesteia, garantând că acțiunile formulate de state nemembre și acțiunile individuale sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii.

119. Totuși, anumite state membre consideră că aprecierile Comisiei trebuie să facă obiectul unor adaptări sau precizări.
120. Mai întâi, în opinia guvernului austriac, mecanismul copârâtului trebuie să poată fi declanșat nu numai atunci când încălcarea CEDO „nu ar fi putut fi evitată decât cu nerespectarea unei obligații care decurge din dreptul Uniunii”, ci și atunci când o asemenea încălcare este imputabilă unui stat membru în cadrul punerii în aplicare a dreptului Uniunii, chiar dacă acest drept recunoaște un anumit grad de autonomie acestui stat membru. Astfel, dacă încălcarea invocată este legată de un act de transpunere a unei directive, ar putea fi în interesul Uniunii să apere în fața Curții Europene a Drepturilor Omului legalitatea acestei directive, chiar dacă aceasta din urmă nu impune statului membru în cauză adoptarea actului amintit, ci se limitează să o autorizeze. În plus, ar putea fi dificil să se cunoască în mod anticipat întinderea marjei de acțiune de care se bucură statele membre în cadrul transunerii unei directive.
121. În continuare, pentru guvernul bulgar, caracterul facultativ al mecanismului copârâtului îi lasă potențialului copârât posibilitatea de a se sustrage de la îndatoririle sale care decurg din cuprinsul articolului 46 din CEDO. În această privință, guvernul austriac adaugă că compatibilitatea acestui mecanism cu cerințele prevăzute la articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE depinde de existența în dreptul Uniunii a unei dispoziții interne care să oblige instituțiile Uniunii, în cazul unei acțiuni îndreptate împotriva unuia sau mai multor state membre, să solicite admiterea Uniunii în calitate de copârâtă în cazul invocării unei încălcări a acestei convenții care pune în discuție compatibilitatea dreptului Uniunii cu aceasta. Chiar dacă o asemenea obligație internă este deja prevăzută în proiectul de declarație la litera (a), ar fi totuși necesar ca această obligație să fie reglementată cu caracter constrângător, așa încât lipsa prezentării unei astfel de cereri sau refuzul de a participa la o procedură la invitația Curții Europene a Drepturilor Omului în temeiul articolului 3 alineatul (5) din proiectul de acord să constituie o abținere de a acționa în sensul articolului 265 TFUE. Pe de altă parte, în opinia guvernului român, din proiectul de declarație menționat rezultă că, deși intervenția Uniunii în calitate de copârâtă este prevăzută de proiectul de acord ca o posibilitate, Uniunea se angajează să pună în aplicare, la nivel intern, norme care să permită să se stabilească ce pretinsă încălcare a dispozițiilor convenției menționate este legată de dreptul Uniunii, precum și marja de manevră de care dispune statul membru respectiv.
122. În plus, potrivit guvernului francez, pentru a evita situația în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar trebui să se pronunțe cu privire la chestiuni referitoare la dreptul Uniunii, precum repartizarea răspunderii în cazul unei încălcări constatate ca urmare a unei proceduri în care o parte contractantă este copârâtă, articolul 3 alineatul (7) din proiectul de acord trebuie cu siguranță să fie interpretat în sensul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu poate decide în ceea ce privește împărțirea răspunderii între pârât și copârât decât pe baza argumentelor prezentate de aceștia în cadrul unei cereri comune.
123. În sfârșit, guvernul Regatului Unit precizează că, contrar sugestiei Comisiei potrivit căreia revine copârâtului, în temeiul articolului 46 alineatul (1) din CEDO, sarcina de a remedia o încălcare a acesteia pentru a se conforma unei hotărâri a Curții Europene a Drepturilor Omului, în realitate această obligație trebuie să fie împărțită. Astfel, dacă o asemenea hotărâre ar trebui să fie pronunțată în solidar împotriva Uniunii și a unuia sau a mai multe dintre statele sale membre, ea nu ar conferi prin ea însăși unuia sau altuia dintre instituțiile Uniunii, în special Comisiei, competența de a acționa în vederea executării sale corecte, aceasta trebuind să intervină mai curând prin intermediul procesului legislativ normal al Uniunii.

3. 3. Articolul 6 alineatul (2) TUE și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE
124. Aprecierile Comisiei referitoare la cerința potrivit căreia aderarea la CEDO nu trebuie să aducă atingere competențelor Uniunii sunt împărțite în mare măsură de statele membre care au prezentat observații Curții, mai puțin în ceea ce privește problema competenței Uniunii de a adera la alte protocoale decât cele la care aderă în aplicarea articolului 1 din proiectul de acord, și anume Protocolul adițional și Protocolul nr. 6.
125. În special, potrivit guvernului german, considerațiile conținute în cererea de aviz referitoare la o eventuală aderare la alte protocoale decât Protocolul adițional și Protocolul nr. 6 sunt inadmisibile, întrucât nu există niciun „acord preconizat” în această privință.
126. Cu privire la fond, guvernul slovac susține că Uniunea este în prezent competentă să adere numai la cele două protocoale menționate la punctul anterior, în timp ce, în opinia guvernului danez, Uniunea nu este competentă să adere la protocoalele existente la care toate statele membre nu sunt deja părți.
127. În schimb, guvernele leton, olandez și polonez apreciază că Uniunea ar putea fi competentă, teoretic, să adere și la aceste protocoale. Însă acest fapt nu ar fi determinant. Astfel, potrivit guvernului olandez, având în vedere procedura prevăzută la articolul 218 alineatul (6) al doilea paragraf litera (a) punctul (ii) TFUE și la articolul 8 al doilea paragraf TFUE, care prevede unanimitatea pentru încheierea unui acord în sensul acestui articol, precum și aprobarea unui asemenea acord de către toate statele membre potrivit normelor lor constituționale respective, ar fi puțin probabil ca Uniunea să poată obține aprobarea statelor membre pentru aderarea la protocoale la care acestea nu sunt părți. În orice caz, în prezent, Uniunea nu ar putea adera la alte protocoale decât cele menționate la articolul 1 din proiectul de acord fără ca, potrivit guvernului leton, Consiliul să fi aprobat un mandat specific în această privință sau, potrivit guvernului polonez, independent de voința statelor membre. În sfârșit, guvernul german adaugă că această competență trebuie exercitată cu respectarea articolului 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE, potrivit căruia acordul de aderare nu trebuie să aducă atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește CEDO și în special protocoalele sale. Or, o aderare imediată la protocoalele la care nu sunt părți toate statele membre ar încălca această dispoziție sau, potrivit guvernului elen, principiul cooperării loiale.
4. 4. Articolul 1 litera (b) și articolul 2 prima teză din Protocolul nr. 8 UE
128. În ceea ce privește problema caracterului efectiv al căilor de atac prevăzute de tratate în domeniul PESC și în special aprecierile Comisiei referitoare la imputarea actelor adoptate în cadrul acestei politici, guvernul Regatului Unit a considerat că aceste aprecieri nu sunt necesare întrucât Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a aplicat niciodată Uniunii jurisprudența sa privind imputarea în sarcina organizațiilor internaționale a actelor părților contractante. În orice caz, potrivit guvernului german, norma prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din proiectul de acord, astfel cum este explicitată la punctele 22-26 din proiectul de raport explicativ, nu este aplicabilă decât în vederea aderării Uniunii la CEDO și nu trebuie să aducă atingere principiilor generale ale dreptului internațional în materie de imputare a actelor în sarcina organizațiilor internaționale.
129. Pozițiile statelor membre referitoare la limitările prevăzute de tratate în ceea ce privește competența Curții în domeniul PESC sunt mai nuanțate.
130. Mai întâi, potrivit guvernului elen și guvernului Regatului Unit, nu este necesar ca Curtea să interpreteze articolul 275 TFUE și să se pronunțe cu privire la eventuala sa competență în privința, în special, a trimiterilor preliminare în materie.
131. În orice caz, guvernul Regatului Unit adaugă că interpretarea extensivă a articolului menționat susținută de Comisie, potrivit căreia competența Curții în temeiul articolului 267 TFUE ar include și actele din domeniul PESC, este incorectă și se bazează pe Hotărârile Gestoras Pro Amnistía și

alții/Consiliul (C-354/04 P, EU:C:2007:115) și Segi și alții/Consiliul (EU:C:2007:116), și anume pe o jurisprudență anterioară Tratatului de la Lisabona. Or, astfel cum amintesc și guvernele spaniol și finlandez, acest tratat, prin articolul 275 TFUE, a limitat tocmai controlul validității actelor din domeniul PESC numai la acțiunile în anulare, cu excluderea, așadar, a trimiterii preliminare în validitate. Potrivit acestor ultime două guverne, articolul 275 TFUE trebuie interpretat restrictiv, având în vedere nu numai faptul că, în materie, necompetența Curții este principiul și competența sa nu este decât excepția, după cum arată guvernele francez și polonez, precum și Consiliul, ci ținând seama și de împrejurarea, invocată de guvernele spaniol și polonez, că o interpretare extensivă care extinde competențele Curții în materie de PESC nu este conformă cu cerințele articolului 2 din Protocolul nr. 8 UE. În plus, guvernul olandez precizează că o atare interpretare extensivă creează incertitudini cu privire la condițiile de admisibilitate a acțiunilor în anulare împotriva unor asemenea acte. Astfel, instanțele Uniunii ar fi competente să se pronunțe, în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, numai cu privire la deciziile care prevăd măsuri restrictive împotriva unor persoane fizice sau juridice adoptate de Consiliu în temeiul titlului V capitolul 2 din Tratatul UE. Or, în opinia guvernului francez, o interpretare extensivă a noțiunii „măsură restrictivă” are consecințe cu privire la interpretarea condițiilor de admisibilitate a acțiunilor în anulare și a celor întemeiate pe excepția de nelegalitate prevăzută la articolul 277 TFUE. În sfârșit, potrivit acestui guvern și Consiliului, o asemenea extindere este, pe de altă parte, susceptibilă să includă și procedura de implicare prealabilă a Curții. Or, această procedură nu ar putea fi declanșată în realitate decât atunci când este invocată în fața Curții Europene a Drepturilor Omului o încălcare a CEDO legată de o măsură restrictivă, în caz contrar extinzându-se competențele Curții.

132. În continuare, guvernul francez și Consiliul consideră că distincția efectuată de Comisie între măsurile care au efecte obligatorii și cele care sunt lipsite de astfel de efecte nu este întemeiată, întrucât relevant este numai să se determine dacă este vorba despre o „măsură restrictivă” în sensul articolului 275 TFUE. Or, noțiunea „măsură restrictivă” nu poate depinde de simplul fapt că o măsură este susceptibilă să încalce drepturi fundamentale ale particularilor, o asemenea definiție depășind litera articolului 215 alineatul (2) TFUE și privând de efect util articolul 275 primul paragraf TFUE.
133. În consecință, potrivit Consiliului, Curtea, deși rămâne competentă să se pronunțe asupra unei excepții de nelegalitate conform articolului 277 TFUE, nu este în schimb competentă, potrivit guvernului polonez, să se pronunțe asupra validității altor măsuri în afară de măsurile restrictive prin intermediul trimiterii preliminare și nici, potrivit guvernului francez și Consiliului, să statueze cu privire la cereri în răspundere extracontractuală care vizează repararea unui prejudiciu suferit ca urmare a unui act sau a unei măsuri în materie de PESC. În opinia guvernelor francez și olandez, precum și a Consiliului, noțiunea de măsuri restrictive nu include decât „deciziile de sancționare” luate împotriva unor persoane fizice sau juridice având ca obiect limitarea admiterii acestora pe teritoriul statelor membre, precum și înghețarea fondurilor și a resurselor lor economice, ceea ce vizează, așadar, atât actele de bază întemeiate pe articolul 31 alineatul (1) TUE, cât și actele de executare adoptate în temeiul alineatului (2) al aceluiași articol.
134. În această privință, guvernul francez precizează că Hotărârea Segi și alții/Consiliul (EU:C:2007:116), referitoare la admisibilitatea trimiterilor preliminare în cadrul fostului „al treilea pilon”, nu este transpozabilă în speță, întrucât articolul 275 TFUE nu conferă Curții, spre deosebire de articolul 35 alineatul (1) UE, nicio competență cu titlu preliminar.
135. În sfârșit, potrivit guvernului francez, faptul că această interpretare a articolului 275 TFUE este susceptibilă să priveze particularii de protecția jurisdicțională efectivă împotriva anumitor acte din domeniul PESC nu poate fi suficient pentru a conferi Curții o competență care nu este prevăzută de tratate. În opinia guvernelor francez, polonez, finlandez și suedez, tocmai pentru a evita ca Uniunea să fie condamnată sistematic pentru încălcarea articolelor 6 și 13 din CEDO, la articolul 1 alineatul (4) din proiectul de acord, precum și la punctele 23 și 24 din proiectul de raport explicativ s-ar preciza că revine statelor membre sarcina de a garanta protecția dreptului de acces la justiție și a dreptului la o cale de atac jurisdicțională efectivă, cu atât mai mult cu cât, potrivit Consiliului, Uniunea nu se

bucură de nicio imunitate de jurisdicție, în conformitate cu Protocolul (nr. 7) privind privilegiile și imunitățile Uniunii Europene anexat la Tratatul UE, FUE și CEEA, astfel încât aceasta poate fi chemată în fața instanțelor naționale printr-o acțiune în reparație. De altfel, potrivit acestei instituții, problema dacă sistemul de protecție jurisdicțională în materie de PESC este conform cu articolele 6 și 13 menționate nu este pertinentă decât în raport cu actele în materie de PESC imputabile Uniunii, referitoare atât la operațiunile militare, cât și la operațiunile civile, având în vedere că revine instanțelor din statele membre sarcina de a garanta caracterul efectiv al unei asemenea protecții în privința actelor imputabile statelor membre.

136. În ceea ce privește procedura de implicare prealabilă a Curții, se susține mai întâi, de către guvernul Regatului Unit, că această procedură nu este necesară pentru a considera proiectul de acord compatibil cu tratatele, dat fiind că, având în vedere natura declaratorie a deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului, acestea nu au nicio incidență asupra validității dreptului Uniunii. În orice caz, potrivit guvernului bulgar, nu este necesar să se activeze această procedură atunci când Curtea s-a pronunțat deja cu privire la validitatea actului respectiv în raport cu dreptul fundamental corespunzător prevăzut de cartă, având în vedere atât articolul 52 alineatul (3) din aceasta, cât și prezumția de protecție echivalentă de care beneficiază dreptul Uniunii din partea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret anonim Şirketi împotriva Irlandei*, nr. 45036/98, § 155, 30 iunie 2005).
137. În continuare, în opinia guvernului ceh, a Irlandei, a guvernelor elen și spaniol, precum și a guvernului Regatului Unit, cu toate că procedura de implicare prealabilă conferă Curții funcții suplimentare în raport cu cele cu care este investită deja de tratate, acest fapt nu înseamnă totuși că proiectul de acord extinde competențele Curții, având în vedere că aceste funcții suplimentare nu denaturează competențele sale actuale (Avizul 1/92, EU:C:1992:189, punctul 32, Avizul 1/00, EU:C:2002:231, punctele 21, 23 și 26, precum și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 75). În plus, potrivit guvernelor danez și maghiar, posibilitatea Curții de a se pronunța în cadrul implicării prealabile decurge în mod natural și necesar din tratatele însele și în special din cuprinsul articolului 6 alineatul (2) TUE. Astfel, cu toate că, în opinia guvernelor francez și austriac, nu este necesară o modificare a tratatelor, decizia Consiliului luată în temeiul articolului 218 alineatul (8) TFUE este, potrivit guvernelor danez, german și austriac, suficientă pentru a conferi Curții această nouă funcție, întrucât o asemenea decizie trebuie să fie aprobată de toate statele membre în conformitate cu normele lor constituționale respective. În această privință însă, Parlamentul precizează de asemenea că, având în vedere că deciziile Consiliului privind încheierea unor acorduri internaționale nu fac în principiu decât să confere forță juridică unui acord încheiat de Uniune, ar fi îndoielnic că asemenea decizii pot avea un conținut normativ propriu, cu atât mai mult cu cât nu sunt „supuse modificării de către Parlament”.
138. În ceea ce privește respectarea atribuțiilor instituțiilor, fără a ajunge la concluzia că procedura de implicare prealabilă a Curții este contrară cerințelor prevăzute de Protocolul nr. 8 UE, guvernul polonez arată că recunoașterea unui drept al Comisiei de a sesiza Curtea cu cereri de decizie în materie de validitate și de interpretare a dispozițiilor unor acte juridice ale Uniunii, în afara sferei articolelor 263 TFUE și 267 TFUE, ar putea conduce la denaturarea competențelor instituțiilor, atât ale Comisiei, cât și ale Curții înseși, și la eludarea condițiilor de admisibilitate impuse de aceste dispoziții. Cu titlu de exemplu, în temeiul articolului 263 al șaselea paragraf TFUE, o acțiune în anulare împotriva unui act al Uniunii ar putea fi introdusă de o instituție în termen de două luni de la publicarea actului sau de la notificarea acestuia reclamantului. Or, în cazul în care Comisia nu ar fi introdus o acțiune în anulare în acest termen, ea ar putea obține anularea unui act prin intermediul procedurii de implicare prealabilă, eludând, așadar, respectarea termenului menționat. De asemenea, competențele Curții ar putea suferi modificări importante, având în vedere că, deși în prezent articolul 267 TFUE rezervă numai instanțelor din statele membre posibilitatea de a formula o cerere de decizie preliminară, după aderare, Curtea ar interpreta dreptul Uniunii și la cererea Comisiei. Or, Curtea, ca și celelalte instituții ale Uniunii, nu ar dispune de competențe generale, iar competența sa s-ar limita la cauzele cu care este sesizată. Prin urmare, posibilitatea Curții de a statua asupra unor întrebări adresate de Comisie ar trebui să aibă un temei specific în tratat, ceea ce nu ar fi cazul în prezent.

139. În plus, în opinia guvernelor olandez și austriac, chiar dacă procedura implicării prealabile a Curții trebuie să țină seama de imperative de celeritate, această procedură trebuie să fie mai cuprinzătoare decât actuala procedură preliminară de urgență prevăzută la articolul 23a din Statutul Curții și să permită tuturor statelor membre să prezinte observații scrise. În orice caz, potrivit guvernului olandez, această procedură nu trebuie să fie reglementată prin dispoziții specifice ale deciziei Consiliului privind încheierea acordului de aderare, ci direct prin Statutul Curții și prin Regulamentul de procedură al acesteia.
140. În sfârșit, Consiliul susține că întinderea competenței Curții de a statua prealabil Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la respectarea drepturilor fundamentale prin actele imputabile direct sau indirect Uniunii din domeniul PESC trebuie să fie egală cu întinderea competenței sale interne în acest domeniu. Astfel, Curtea ar fi chemată să se pronunțe în prealabil în cauzele împotriva unuia sau mai multor state membre în care Uniunea este copârâtă referitoare la un act de executare de către un stat membru a unui act al Uniunii adoptat în domeniul PESC atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 275 TFUE. În cazul în care Curtea ar trebui să decidă că limitele enunțate la articolul 40 TUE au fost efectiv depășite și că actul în cauză nu ar fi trebuit să fie adoptat în temeiul capitolului din Tratatul UE referitor la PESC, atunci aceasta ar fi competentă să se pronunțe și cu privire la interpretarea și la validitatea actului în discuție, deoarece nu ar fi vorba despre un act în materie de PESC. Faptul că actele Uniunii din domeniul PESC care nu afectează în mod direct persoanele nu pot fi anulate de o autoritate judiciară în cadrul sistemului de protecție jurisdicțională a Uniunii nu ar implica faptul că acest sistem încalcă CEDO.
5. 5. Articolul 2 a doua teză din Protocolul nr. 8 UE
141. Anumite state membre susțin că aderarea Uniunii la CEDO și eventual la protocoalele sale care nu au fost încă ratificate de toate statele membre dă efectiv naștere, contrar celor susținute de Comisie, unor obligații pentru statele membre în temeiul articolului 216 TFUE. În timp ce, în opinia guvernului german, aceasta presupune că o aderare la aceste protocoale încalcă a doua teză a articolului 2 din Protocolul nr. 8 UE, guvernul ceh concluzionează în sensul opus, întrucât sursa obligațiilor menționate ar fi articolul 216 alineatul (2) TFUE, iar nu însăși CEDO. În orice caz, potrivit guvernului ceh, aderarea la aceste protocoale nu ar putea avea loc decât prin intermediul procedurii prevăzute la articolul 218 TFUE, ceea ce va permite eventual obținerea avizului Curții.
142. În plus, potrivit guvernului polonez, presupunând că Uniunea dispune de competența de a încheia protocoale care nu au fost încă ratificate de toate statele membre, nu se poate exclude ca, în cazul aderării la unul dintre aceste protocoale, un stat membru care nu a ratificat respectivul protocol să își exprime în cadrul Consiliului acordul de a fi ținut prin intermediul Uniunii și, prin urmare, să „probe” decizia de a fi ținut în acest mod de protocolul menționat. Statul în cauză nu ar fi ținut, așadar, de acest protocol decât în sfera de competență a Uniunii. Or, această soluție ar suscita îndoieli, în special având în vedere necesitatea de a aplica dreptul în mod coerent, transparent și uniform. Îndoielile ar fi cu atât mai importante în ceea ce privește protocoalele referitoare la materii care țin de competențe partajate.
6. 6. Articolul 3 din Protocolul nr. 8 UE
143. În ceea ce privește respectarea articolului 344 TFUE, deși guvernul elen consideră că este inutil să se prevadă inadmisibilitatea unei acțiuni între statele membre în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, întrucât o asemenea acțiune este deja interzisă de articolul 344 TFUE, se precizează în schimb de către guvernul francez că trebuie să rămână totuși posibil ca un stat membru să se constituie terț intervenient în susținerea unuia dintre resortisanții săi într-o cauză împotriva unui alt stat membru cu care este sesizată instanța menționată, chiar și în cazul în care acest stat membru acționează în cadrul punerii în aplicare a dreptului Uniunii.

VIII – Poziția Curții

A – Cu privire la admisibilitate

144. Anumite state membre care au participat la prezenta procedură au exprimat îndoieli cu privire la admisibilitatea cererii de aviz formulate de Comisie, în măsura în care aceasta conține aprecieri referitoare la normele interne.
145. Este necesar să se amintească în această privință că, potrivit articolului 218 alineatul (11) TFUE, Parlamentul, Consiliul, Comisia sau un stat membru poate obține avizul Curții cu privire la compatibilitatea unui acord preconizat cu dispozițiile tratatelor. Această dispoziție urmărește să prevină complicațiile care ar rezulta din contestarea în justiție a compatibilității cu tratatele a acordurilor internaționale care angajează Uniunea (a se vedea Avizul 2/94, EU:C:1996:140, punctul 3, Avizul 1/08, EU:C:2009:739, punctul 107, și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 47).
146. Astfel, o decizie judiciară care constată eventual, după încheierea unui acord internațional care angajează Uniunea, că acesta este incompatibil cu dispozițiile tratatelor, având în vedere fie conținutul său, fie procedura adoptată pentru încheierea sa, ar crea cu siguranță, nu numai pe planul intern al Uniunii, ci și pe cel al relațiilor internaționale, dificultăți serioase și ar risca să prejudicieze toate persoanele interesate, inclusiv statele terțe (a se vedea Avizul 3/94, EU:C:1995:436, punctul 17, și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 48).
147. Pentru a permite Curții să se pronunțe cu privire la compatibilitatea dispozițiilor unui acord preconizat cu normele tratatelor, este necesar ca aceasta să dispună de elemente suficiente referitoare la însuși conținutul acordului menționat (a se vedea Avizul 2/94, EU:C:1996:140, punctele 20-22, precum și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 49).
148. În speță, Comisia a transmis Curții proiectele de instrumente de aderare în privința cărora negocierii au ajuns deja la un acord de principiu. Ansamblul acestor instrumente furnizează un cadru suficient de complet și de precis al modalităților în conformitate cu care ar trebui să aibă loc aderarea preconizată și permite, așadar, Curții să aprecieze compatibilitatea proiectelor menționate cu tratatele.
149. În schimb, în ceea ce privește normele interne, întrucât nu au fost încă adoptate, conținutul lor nu are decât un caracter ipotetic și, în orice caz, caracterul lor de drept intern al Uniunii exclude posibilitatea ca acestea să facă obiectul prezentei proceduri de aviz, care nu poate privi decât acorduri internaționale a căror încheiere este preconizată de Uniune.
150. De altfel, verificarea pe care Curtea este chemată să o efectueze în cadrul procedurii de aviz, și care poate avea loc făcându-se abstracție de viitorul conținut al normelor interne care vor trebui adoptate, este strict încadrată de tratate, astfel încât, pentru a nu impieta asupra competențelor celorlalte instituții responsabile cu stabilirea normelor interne necesare pentru a face operațional acordul de aderare, Curtea trebuie să se limiteze la examinarea conformității acestuia cu tratatele și să se asigure nu numai că acordul respectiv nu încalcă nicio dispoziție a dreptului primar, ci și că include toate dispozițiile impuse eventual de acesta.
151. Rezultă că aprecierile referitoare la normele interne menționate efectuate atât de Comisie, cât și de statele membre și de celelalte instituții care au prezentat observații Curții nu sunt pertinente în vederea examinării prezentei cereri de aviz și, prin urmare, nu sunt de natură să pună în discuție admisibilitatea acesteia.
152. În consecință, prezenta cerere de aviz este admisibilă.

B – Cu privire la fond

1. 1. Considerații introductive

153. Înainte de a iniția analiza cererii formulate de Comisie, trebuie arătat, cu titlu introductiv, că, spre deosebire de stadiul dreptului comunitar în vigoare la data la care Curtea a emis Avizul 2/94 (EU:C:1996:140), aderarea Uniunii la CEDO dispune, de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, de un temei juridic specific în articolul 6 TUE.
154. Această aderare s-ar caracteriza însă în continuare prin importante particularități.
155. Astfel, încă de la adoptarea CEDO, numai statele puteau avea calitatea de părți, ceea ce explică faptul că, în prezent, această convenție nu leagă decât state. Acest aspect este de altfel confirmat de împrejurarea că, pentru a permite aderarea Uniunii, nu a fost modificat numai articolul 59 din CEDO, ci și acordul preconizat însuși conține o serie de modificări ale convenției menționate pentru a face această aderare operațională în cadrul sistemului pe care ea însăși îl instituie.
156. Or, aceste modificări se justifică tocmai prin faptul că, spre deosebire de orice altă parte contractantă, din punctul de vedere al dreptului internațional, Uniunea nu poate, având în vedere însăși natura sa, să fie considerată un stat.
157. Astfel, după cum Curtea a constatat în repetate rânduri, spre deosebire de tratatele internaționale obișnuite, tratatele fondatoare ale Uniunii au instituit o nouă ordine juridică, dotată cu instituții proprii, în favoarea căreia statele membre și-au limitat drepturile suverane în domeniul din ce în ce mai extinse și ale cărei subiecte sunt nu numai aceste state, ci și resortisanții acestora (a se vedea în special Hotărârea van Gend & Loos, 26/62, EU:C:1963:1, p. 23, și Hotărârea Costa, 6/64, EU:C:1964:66, p. 1158, precum și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 65).
158. Or, faptul că Uniunea este dotată cu o ordine juridică de tip nou, având o natură care îi este specifică, un cadru constituțional și principii fondatoare care îi sunt proprii, o structură instituțională deosebit de elaborată, precum și un ansamblu complet de norme juridice care îi asigură funcționarea, determină consecințe în ceea ce privește procedura și condițiile aderării la CEDO.
159. Tocmai în considerarea acestui fapt, tratatele supun această aderare respectării unor diverse condiții.
160. În acest sens, mai întâi, după ce prevede că Uniunea aderă la CEDO, articolul 6 alineatul (2) TUE precizează de la bun început, în cuprinsul celei de a doua teze, că „[c]ompetențele Uniunii, astfel cum sunt definite în tratate, nu sunt modificate de această aderare”.
161. În continuare, Protocolul nr. 8 UE, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor, prevede între altele că acordul de aderare trebuie să reflecte necesitatea de a conserva caracteristicile specifice ale Uniunii și ale dreptului Uniunii și să garanteze că aderarea nu aduce atingere nici competențelor Uniunii, nici atribuțiilor instituțiilor sale, nici situației speciale a statelor membre în ceea ce privește CEDO, nici articolului 344 TFUE.
162. În sfârșit, prin Declarația cu privire la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, Conferința interguvernamentală care a adoptat Tratatul de la Lisabona a convenit că aderarea trebuie realizată în conformitate cu proceduri care să permită menținerea aspectelor specifice ordinii juridice a Uniunii.

163. În special în lumina acestor dispoziții, revine Curții, în cadrul misiunii care îi este încredințată prin articolul 19 alineatul (1) primul paragraf TUE, sarcina de a controla dacă modalitățile juridice potrivit cărora se preconizează aderarea Uniunii la CEDO sunt în conformitate cu condițiile menționate și, mai general, cu cartă constituțională fundamentală a Uniunii pe care o reprezintă tratatele (Hotărârea *Les Verts*/Parlamentul, 294/83, EU:C:1986:166, punctul 23).
164. În vederea efectuării unui asemenea control, trebuie arătat că, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 160-162 din prezentul aviz, condițiile prevăzute de tratate în ceea ce privește aderarea vizează, în mod deosebit, să garanteze că aceasta nu aduce atingere caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului său.
165. În această privință, trebuie amintit că printre aceste caracteristici se numără cele referitoare la structura constituțională a Uniunii, care se reflectă în principiul de atribuire a competențelor prevăzut la articolul 4 alineatul (1) TUE și la articolul 5 alineatele (1) și (2) TUE, precum și în cadrul instituțional definit la articolele 13 TUE-19 TUE.
166. La aceasta se adaugă caracteristicile specifice care țin de însăși natura dreptului Uniunii. În special, astfel cum a arătat Curtea în repetate rânduri, dreptul Uniunii se caracterizează prin faptul că este izvorât dintr-o sursă independentă, constituită de tratate, prin supremația sa în raport cu dreptul statelor membre (a se vedea în acest sens Hotărârea *Costa*, EU:C:1964:66, p. 1159 și 1160, precum și Hotărârea *Internationale Handelsgesellschaft*, EU:C:1970:114, punctul 3, Avizul 1/91, EU:C:1991:490, punctul 21, Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 65, și Hotărârea *Melloni*, C-399/11, EU:C:2013:107, punctul 59), precum și prin efectul direct al unei întregi serii de dispoziții aplicabile statelor membre și resortisanților acestora (Hotărârea *van Gend & Loos*, EU:C:1963:1, p. 23, și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 65).
167. Aceste caracteristici esențiale ale dreptului Uniunii au dat naștere unei rețele structurate de principii, de norme și de relații juridice mutual interdependente care leagă, reciproc, Uniunea însăși și statele sale membre, precum și statele membre între ele, acestea fiind în prezent angajate, astfel cum se amintește la articolul 1 al doilea paragraf TUE, într-un „[proces] de creare a unei uniuni tot mai profunde între popoarele Europei”.
168. O asemenea construcție juridică se întemeiază pe premisa fundamentală potrivit căreia fiecare stat membru împărtășește cu toate celelalte state membre și recunoaște că acestea împărtășesc cu el o serie de valori comune pe care se întemeiază Uniunea, după cum se precizează la articolul 2 TUE. Această premisă implică și justifică existența încrederii reciproce dintre statele membre în recunoașterea acestor valori și, așadar, în respectarea dreptului Uniunii care le pune în aplicare.
169. Figurează de altfel în centrul acestei construcții juridice drepturile fundamentale, astfel cum sunt recunoscute de cartă – care, în temeiul articolului 6 alineatul (1) TUE, are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor –, respectarea acestor drepturi constituind o condiție a legalității actelor Uniunii, astfel încât nu pot fi admise în Uniune măsuri incompatibile cu aceste drepturi (a se vedea Hotărârea *ERT*, C-260/89, EU:C:1991:254, punctul 41, Hotărârea *Kremzow*, C-299/95, EU:C:1997:254, punctul 14, Hotărârea *Schmidberger*, C-112/00, EU:C:2003:333, punctul 73, precum și Hotărârea *Kadi* și *Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia*, EU:C:2008:461, punctele 283 și 284).
170. Or, autonomia de care se bucură dreptul Uniunii în raport cu dreptul statelor membre, precum și în raport cu dreptul internațional impune ca interpretarea drepturilor fundamentale să fie asigurată în cadrul structurii și al obiectivelor Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea *Internationale Handelsgesellschaft*, EU:C:1970:114, punctul 4, precum și Hotărârea *Kadi* și *Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia*, EU:C:2008:461, punctele 281-285).

171. În ceea ce privește structura Uniunii, este necesar să se sublinieze că respectarea cartei se impune nu numai instituțiilor, organelor, și oficiilor sau agențiilor Uniunii, ci și statelor membre atunci când acestea pun în aplicare dreptul Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctele 17-21).
172. În ceea ce privește urmărirea obiectivelor Uniunii, astfel cum sunt amintite la articolul 3 TUE, aceasta este încredințată unei serii de dispoziții fundamentale, cum ar fi cele care prevăd libertatea de circulație a mărfurilor, a serviciilor, a capitalurilor și a persoanelor, cetățenia Uniunii, spațiul de libertate, securitate și justiție, precum și politica de concurență. Aceste dispoziții, care se înserează în cadrul unui sistem propriu Uniunii, sunt structurate astfel încât să contribuie, fiecare în domeniul său specific și cu caracteristicile sale particulare, la realizarea procesului de integrare, care este rațiunea de a fi a Uniunii înseși.
173. De asemenea, revine statelor membre, în special în temeiul principiului cooperării loiale, prevăzut la articolul 4 alineatul (3) primul paragraf TUE, obligația de a asigura aplicarea și respectarea dreptului Uniunii pe teritoriile lor respective. În plus, în temeiul celui de al doilea paragraf al aceluiași alineat, statele membre adoptă orice măsură generală sau specială pentru asigurarea îndeplinirii obligațiilor care decurg din tratate sau care rezultă din actele instituțiilor Uniunii (Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 68 și jurisprudența citată).
174. Pentru a garanta conservarea caracteristicilor specifice și a autonomiei acestei ordini juridice, tratatele au instituit un sistem jurisdicțional destinat să asigure coerența și unitatea în interpretarea dreptului Uniunii.
175. În acest cadru, revine instanțelor naționale și Curții obligația de a garanta deplina aplicare a dreptului Uniunii în toate statele membre, precum și protecția jurisdicțională a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul menționat (Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 68 și jurisprudența citată).
176. În special, cheia de boltă a sistemului jurisdicțional astfel conceput o constituie procedura trimerii preliminare prevăzută la articolul 267 TFUE, care, prin instituirea unui dialog de la instanță la instanță tocmai între Curte și instanțele din statele membre, are drept scop asigurarea unității de interpretare a dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea van Gend & Loos, EU:C:1963:1, p. 23), permițând astfel asigurarea coerenței acestuia, a efectului său deplin și a autonomiei sale, precum și, în ultimă instanță, a caracterului propriu al dreptului instituit de tratate (a se vedea în acest sens Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctele 67 și 83).
177. Prin urmare, drepturile fundamentale, astfel cum sunt recunoscute în special prin cartă, trebuie să fie interpretate și aplicate în cadrul Uniunii cu respectarea acestui cadru constituțional, amintit la punctele 155-176 din prezentul aviz.
2. 2. Cu privire la compatibilitatea acordului preconizat cu dreptul primar al Uniunii
178. În vederea unei luări de poziție cu privire la cererea de aviz formulată de Comisie, este necesar atât să se verifice dacă acordul preconizat este susceptibil să aducă atingere caracteristicilor specifice ale dreptului Uniunii care tocmai au fost amintite și, așa cum a subliniat însăși Comisia, autonomiei acestui drept în interpretarea și aplicarea drepturilor fundamentale – astfel cum sunt recunoscute de dreptul Uniunii și în special de cartă –, cât și să se analizeze dacă mecanismele instituționale și procedurale prevăzute de acest acord asigură respectarea condițiilor pe care tratatele le-au impus în ceea ce privește aderarea Uniunii la CEDO.

a) Cu privire la caracteristicile specifice și la autonomia dreptului Uniunii

179. Trebuie amintit că, în temeiul articolului 6 alineatul (3) TUE, drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate de CEDO, constituie principii generale ale dreptului Uniunii. Totuși, în lipsa aderării Uniunii la convenția menționată, aceasta nu constituie un instrument juridic integrat formal în ordinea juridică a Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea Kamberaj, C-571/10, EU:C:2012:233, punctul 60, și Hotărârea Åkerberg Fransson, EU:C:2013:105, punctul 44).
180. În schimb, ca urmare a aderării, CEDO, ca orice alt acord internațional încheiat de Uniune, ar fi obligatorie, în temeiul articolului 216 alineatul (2) TFUE, pentru instituțiile Uniunii și pentru statele membre și, în consecință, ar face parte integrantă din dreptul Uniunii (Hotărârea Haegeman, 181/73, EU:C:1974:41, punctul 5, Avizul 1/91, EU:C:1991:490, punctul 37, Hotărârea IATA și ELFAA, C-344/04, EU:C:2006:10, punctul 36, precum și Hotărârea Air Transport Association of America și alții, C-366/10, EU:C:2011:864, punctul 73).
181. Astfel, Uniunea, ca orice altă parte contractantă, ar fi supusă unui control extern având ca obiect respectarea drepturilor și a libertăților pe care Uniunea s-ar angaja să le respecte conform articolului 1 din CEDO. În acest context, Uniunea și instituțiile sale, inclusiv Curtea, ar fi supuse mecanismelor de control prevăzute de această convenție și în special deciziilor și hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului.
182. În această privință, Curtea a precizat deja, desigur, că un acord internațional care prevede crearea unei instanțe care are sarcina să interpreteze dispozițiile acestuia și ale cărei decizii sunt obligatorii pentru instituții, inclusiv pentru Curte, nu este, în principiu, incompatibil cu dreptul Uniunii, aserțiune care este cu atât mai valabilă în cazul în care, precum în speță, încheierea unui asemenea acord este prevăzută de tratatele însele. Astfel, competența Uniunii în materie de relații internaționale și capacitatea acesteia de a încheia acorduri internaționale implică în mod necesar posibilitatea de a se supune deciziilor unei instanțe create sau desemnate în temeiul unor asemenea acorduri, în măsura în care se referă la interpretarea și la aplicarea dispozițiilor acestora (a se vedea Avizul 1/91, EU:C:1991:490, punctele 40 și 70, precum și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 74).
183. Însă Curtea a precizat de asemenea că un acord internațional nu poate produce efecte cu privire la propriile competențe decât dacă cerințele esențiale privind menținerea naturii acestora sunt îndeplinite și dacă, așadar, nu se aduce atingere autonomiei ordinii juridice a Uniunii (a se vedea Avizul 1/00, EU:C:2002:231, punctele 21, 23 și 26, precum și Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctul 76; a se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea Kadi și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia, EU:C:2008:461, punctul 282).
184. În special, intervenția organelor investite de CEDO cu competențe decizionale, astfel cum este prevăzută în acordul preconizat, nu trebuie să aibă drept efect faptul de a impune Uniunii și instituțiilor sale, în exercitarea competențelor lor interne, o anumită interpretare a normelor dreptului Uniunii (a se vedea Avizul 1/91, EU:C:1991:490, punctele 30-35, precum și Avizul 1/00, EU:C:2002:231, punctul 13).
185. Or, este, desigur, inerent noțiunii înseși de control extern faptul că, pe de o parte, interpretarea CEDO dată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar fi obligatorie, în temeiul dreptului internațional, pentru Uniune și instituțiile sale, inclusiv pentru Curte, și că, pe de altă parte, interpretarea dată de Curte unui drept recunoscut de convenția menționată nu ar fi constrângătoare pentru mecanismele de control prevăzute de aceasta din urmă și în special pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului, astfel cum se prevede la articolul 3 alineatul (6) din proiectul de acord și cum se precizează la punctul 68 din proiectul de raport explicativ.

186. Situația nu poate fi însă aceeași în ceea ce privește interpretarea pe care Curtea o dă dreptului Uniunii, inclusiv cartei. În special, aprecierile Curții referitoare la domeniul de aplicare material al dreptului Uniunii, mai ales în scopul de a stabili dacă un stat membru este obligat să respecte drepturile fundamentale ale Uniunii, nu ar trebui să poată fi puse în discuție de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.
187. În această privință, trebuie amintit, în primul rând, că articolul 53 din cartă prevede că niciuna dintre dispozițiile acesteia nu poate fi interpretată ca restrângând sau aducând atingere drepturilor fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii și de dreptul internațional, precum și de convențiile internaționale la care Uniunea sau toate statele membre sunt părți, și în special CEDO, precum și prin constituțiile statelor membre.
188. Or, Curtea a interpretat această dispoziție în sensul că aplicarea unor standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale nu trebuie să compromită nivelul de protecție prevăzut de cartă și nici supremația, unitatea și caracterul efectiv al dreptului Uniunii (Hotărârea Melloni, EU:C:2013:107, punctul 60).
189. În măsura în care articolul 53 din CEDO rezervă, în esență, părților contractante posibilitatea de a prevedea standarde de protecție a drepturilor fundamentale mai ridicate decât cele garantate de această convenție, trebuie să se asigure coordonarea dintre această dispoziție și articolul 53 din cartă, astfel cum a fost interpretat de Curte, pentru ca posibilitatea conferită de articolul 53 din CEDO statelor membre să rămână limitată, în ceea ce privește drepturile recunoscute de cartă corespunzătoare unor drepturi garantate de convenția menționată, la ceea ce este necesar pentru a evita compromiterea nivelului de protecție prevăzut în cartă, precum și supremația, unitatea și caracterul efectiv al dreptului Uniunii.
190. Or, în acordul preconizat nu s-a prevăzut nicio dispoziție pentru a asigura o asemenea coordonare.
191. În al doilea rând, trebuie amintit că principiul încrederii reciproce dintre statele membre are, în dreptul Uniunii, o importanță fundamentală, având în vedere că permite crearea și menținerea unui spațiu fără frontiere interioare. Or, acest principiu impune, îndeosebi în ceea ce privește spațiul de libertate, securitate și justiție, fiecăruia dintre aceste state să considere, mai puțin în situații excepționale, că toate celelalte state membre respectă dreptul Uniunii și în special drepturile fundamentale recunoscute de acesta (a se vedea în acest sens Hotărârea N. S. și alții, C-411/10 și C-493/10, EU:C:2011:865, punctele 78-80, precum și Hotărârea Melloni, EU:C:2013:107, punctele 37 și 63).
192. Astfel, atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii, statele membre pot fi ținute, în temeiul acestuia, să prezume respectarea drepturilor fundamentale de către celelalte state membre, așa încât sunt lipsite nu numai de posibilitatea de a pretinde din partea unui alt stat membru un nivel național de protecție a drepturilor fundamentale mai ridicat decât cel asigurat de dreptul Uniunii, ci și, mai puțin în situații excepționale, de posibilitatea de a verifica dacă acest alt stat membru a respectat efectiv, într-un caz concret, drepturile fundamentale garantate de Uniune.
193. Or, abordarea reținută în acordul preconizat, care constă în a asimila Uniunea cu un stat și a-i rezerva acesteia un rol întru totul identic cu cel al oricărei alte părți contractante, nu ține seama tocmai de natura intrinsecă a Uniunii și, în special, omite să ia în considerare faptul că statele membre, datorită apartenenței lor la Uniune, au acceptat ca relațiile dintre ele, în ceea ce privește materiile care fac obiectul transferului de competențe ale statelor membre în favoarea Uniunii, să fie reglementate de dreptul Uniunii, cu excluderea, dacă acesta o impune, a oricărui alt drept.
194. Întrucât CEDO, care impune ca Uniunea și statele membre să fie considerate părți contractante nu numai în relațiile cu părțile contractante care nu sunt state membre ale Uniunii, ci și în relațiile lor reciproce, inclusiv atunci când aceste relații sunt guvernate de dreptul Uniunii, ar necesita ca un stat

membru să verifice respectarea drepturilor fundamentale de către un alt stat membru, în condițiile în care dreptul Uniunii impune o încredere reciprocă între aceste state membre, aderarea este susceptibilă să compromită echilibrul pe care se întemeiază Uniunea, precum și autonomia dreptului Uniunii.

195. Or, nu se prevede nimic în acordul preconizat pentru a preveni o asemenea evoluție.
196. În al treilea rând, trebuie subliniat că Protocolul nr. 16 autorizează cele mai înalte instanțe ale statelor membre să adreseze Curții Europene a Drepturilor Omului cereri de aviz consultativ cu privire la probleme de principiu referitoare la interpretarea sau la aplicarea drepturilor și libertăților garantate de CEDO sau de protocoalele sale, în condițiile în care dreptul Uniunii impune ca, în acest scop, aceste instanțe să introducă în fața Curții o cerere de decizie preliminară în temeiul articolului 267 TFUE.
197. Deși este, desigur, adevărat că acordul preconizat nu prevede aderarea Uniunii ca atare la Protocolul nr. 16 și că acesta a fost semnat la 2 octombrie 2013, și anume după acordul intervenit la nivelul negociatorilor cu privire la proiectele de instrumente de aderare, respectiv 5 aprilie 2013, nu este mai puțin adevărat că, având în vedere că CEDO ar face parte integrantă din dreptul Uniunii, mecanismul instituit prin protocolul amintit ar putea, în special atunci când sunt în discuție drepturi garantate de cartă care corespund celor recunoscute de CEDO, să aducă atingere autonomiei și eficacității procedurii de trimitere preliminară prevăzute la articolul 267 TFUE.
198. În special, nu este exclus ca o cerere de aviz consultativ introdusă în temeiul Protocolului nr. 16 de o instanță a unui stat membru care a aderat la protocolul menționat să poată declanșa procedura implicării prealabile a Curții, creând astfel un risc de eludare a procedurii de trimitere preliminară prevăzute la articolul 267 TFUE, care, după cum s-a amintit la punctul 176 din prezentul aviz, constituie cheia de boltă a sistemului jurisdicțional instituit de tratate.
199. Or, prin faptul că nu prevede nimic cu privire la corelarea dintre mecanismul instituit prin Protocolul nr. 16 și procedura de trimitere preliminară prevăzută la articolul 267 TFUE, acordul preconizat este susceptibil să aducă atingere autonomiei și eficacității procedurii menționate.
200. Având în vedere ceea ce precedă, este necesar să se constate că aderarea Uniunii la CEDO, astfel cum este prevăzută în proiectul de acord, este susceptibilă să aducă atingere caracteristicilor specifice ale dreptului Uniunii și autonomiei acestuia.

b) Cu privire la articolul 344 TFUE

201. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, un acord internațional nu poate să aducă atingere ordinii competențelor stabilită prin tratate și, prin urmare, autonomiei sistemului juridic al Uniunii, a cărei respectare o asigură Curtea. Acest principiu este înscris în special în cuprinsul articolului 344 TFUE, potrivit căruia statele membre se angajează să nu supună un diferend cu privire la interpretarea sau aplicarea tratatelor unui alt mod de soluționare decât cele prevăzute de acestea (a se vedea în acest sens Avizul 1/91, EU:C:1991:490, punctul 35, și Avizul 1/00, EU:C:2002:231, punctele 11 și 12, Hotărârea Comisia/Irlanda, C-459/03, EU:C:2006:345, punctele 123 și 136, precum și Hotărârea Kadi și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia, EU:C:2008:461, punctul 282).
202. Pe de altă parte, obligația statelor membre de a recurge la proceduri referitoare la soluționarea diferendelor instituite de dreptul Uniunii – și în special de a respecta competențele Curții, care constituie o caracteristică fundamentală a sistemului Uniunii – trebuie să fie înțeleasă ca o manifestare specifică a îndatoririi lor mai generale de loialitate care decurge din cuprinsul articolului 4 alineatul (3) TUE (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Irlanda, EU:C:2006:345, punctul 169), având în vedere că, în temeiul acestei dispoziții, obligația menționată își găsește de asemenea aplicarea în relațiile reciproce dintre statele membre și Uniune.

203. Tocmai în lumina acestor considerații, articolul 3 din Protocolul nr. 8 UE prevede expres că acordul de aderare nu trebuie să aducă atingere articolului 344 TFUE.
204. Cu toate acestea, astfel cum s-a precizat la punctul 180 din prezentul aviz, ca urmare a aderării, CEDO ar face parte integrantă din dreptul Uniunii. În consecință, atunci când acesta este în discuție, Curtea are competența exclusivă de a soluționa orice litigiu dintre statele membre, precum și dintre acestea și Uniune cu privire la respectarea acestei convenții.
205. Or, spre deosebire de convenția internațională în discuție în cauza în care a fost pronunțată Hotărârea Comisia/Irlanda (EU:C:2006:345, punctele 124 și 125), care prevedea expres că regimul de soluționare a diferendelor instituit de dreptul Uniunii prevalează, în principiu, asupra celui stabilit prin acea convenție, procedura de soluționare a diferendelor prevăzută la articolul 33 din CEDO este susceptibilă să se aplice oricărei părți contractante și deci inclusiv litigiilor dintre statele membre sau dintre acestea și Uniune, în condițiile în care este în discuție dreptul Uniunii.
206. În această privință, contrar celor susținute în anumite observații care au fost prezentate Curții în cadrul procedurii de față, faptul că articolul 5 din proiectul de acord prevede că procedurile desfășurate în fața Curții nu trebuie să fie considerate moduri de soluționare a diferendelor la care părțile contractante au renunțat în sensul articolului 55 din CEDO nu poate fi suficient pentru prezervarea competenței exclusive a Curții.
207. Astfel, articolul 5 din proiectul de acord se limitează să reducă conținutul obligației prevăzute la articolul 55 menționat, dar lasă să subsiste posibilitatea Uniunii sau a statelor membre de a sesiza Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în temeiul articolului 33 din CEDO, printr-o cerere având ca obiect o pretinsă încălcare a acesteia săvârșită de un stat membru sau, respectiv, de Uniune în legătură cu dreptul Uniunii.
208. Însăși existența unei asemenea posibilități aduce atingere cerinței enunțate la articolul 344 TFUE.
209. Această afirmație este cu atât mai valabilă cu cât, dacă Uniunea sau statele membre ar trebui într-adevăr să deducă judecății Curții Europene a Drepturilor Omului un litigiu dintre ele, aceasta ar fi sesizată, în temeiul articolului 33 din CEDO, cu un asemenea litigiu.
210. Or, spre deosebire de dispozițiile tratatelor care reglementează diferitele proceduri jurisdicționale interne ale Uniunii, care urmăresc obiective care le sunt proprii, articolul 344 TFUE vizează tocmai să prezeve caracterul exclusiv al modalităților de soluționare a acestor litigii în interiorul Uniunii și în special al competenței jurisdicționale a Curții în această privință și se opune astfel oricărui control extern anterior sau ulterior.
211. De altfel, însuși articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE se referă numai la mecanismele necesare pentru a garanta că acțiunile formulate în fața Curții Europene a Drepturilor Omului de statele membre sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii.
212. În consecință, faptul că statele membre sau Uniunea au posibilitatea să introducă o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului este susceptibil în sine să aducă atingere finalității articolului 344 TFUE și este, pe de altă parte, contrar naturii înseși a dreptului Uniunii, care impune, astfel cum s-a amintit la punctul 193 din prezentul aviz, ca relațiile dintre statele membre să fie reglementate de acest drept, cu excluderea, dacă acesta o impune, a oricărui alt drept.
213. În aceste împrejurări, numai o excludere expresă a competenței Curții Europene a Drepturilor Omului care decurge din articolul 33 din CEDO în privința litigiilor dintre statele membre sau dintre acestea și Uniune referitoare la aplicarea CEDO în domeniul de aplicare material al dreptului Uniunii ar fi compatibilă cu articolul 344 TFUE.

214. Având în vedere ceea ce precedă, trebuie să se constate că acordul preconizat este susceptibil să aducă atingere articolului 344 TFUE.

c) Cu privire la mecanismul copârâtului

215. Mecanismul copârâtului a fost introdus, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 39 din proiectul de raport explicativ, pentru a „evita orice lacună în sistemul [CEDO] referitoare la participare, la răspundere și la opozabilitate”, lacună care, ținând seama de caracteristicile specifice Uniunii, ar putea rezulta din aderarea acesteia la convenția menționată.

216. În plus, acest mecanism are de asemenea drept finalitate să asigure că, potrivit cerințelor prevăzute la articolul 1 litera (b) din Protocolul nr. 8 UE, acțiunile formulate de statele nemembre și acțiunile individuale sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii.

217. Însă aceste obiective trebuie să fie urmărite astfel încât să fie compatibile cu cerința de a asigura conservarea caracteristicilor specifice ale dreptului Uniunii, după cum impune articolul 1 din protocolul menționat.

218. Or, în primul rând, articolul 3 alineatul (5) din proiectul de acord prevede că o parte contractantă devine copârâtă fie prin acceptarea unei invitații din partea Curții Europene a Drepturilor Omului, fie printr-o decizie a acesteia ca urmare a cererii părții contractante înseși.

219. Astfel cum se precizează expres la punctul 53 din proiectul de raport explicativ, atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului invită o parte contractantă să devină copârâtă, această invitație nu are forță obligatorie.

220. O asemenea lipsă a caracterului obligatoriu reflectă nu numai, după cum indică punctul 53 amintit, faptul că cererea inițială nu este introdusă împotriva potențialului copârât și că nicio parte contractantă nu ar putea fi obligată să devină parte în procedură într-o cauză care nu a fost îndreptată împotriva sa în cererea de sesizare a instanței, ci deopotrivă – și mai ales – faptul că Uniunea și statele membre trebuie să rămână libere să aprecieze dacă sunt îndeplinite condițiile materiale prevăzute pentru punerea în aplicare a mecanismului copârâtului.

221. Astfel, având în vedere că aceste condiții țin, în esență, de normele dreptului Uniunii referitoare la repartizarea competențelor între aceasta și statele membre, precum și la criteriile de imputabilitate a unui act sau a unei omisiuni putând constitui o încălcare a CEDO, decizia cu privire la aspectul dacă aceste condiții sunt îndeplinite într-o cauză determinată presupune în mod necesar o apreciere a dreptului Uniunii.

222. Deși proiectul de acord ține seama în mod adecvat de aceste considerații în ceea ce privește modalitățile în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate invita o parte contractantă să se constituie copârâtă, situația nu este aceeași în cazul unei cereri formulate de o parte contractantă în acest scop.

223. Astfel, după cum prevede articolul 3 alineatul (5) din proiectul de acord, atunci când Uniunea sau statele membre solicită să intervină în calitate de copârâte într-o cauză în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, ele trebuie să prezinte argumentele care permit să se determine că cerințele privind participarea lor la procedură sunt îndeplinite, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului se pronunță asupra acestei cereri în raport cu plauzibilitatea respectivelor argumente.

224. Desigur, prin intermediul unui asemenea control, Curtea Europeană a Drepturilor Omului verifică, în lumina argumentelor menționate, dacă este plauzibil ca cerințele enunțate la alineatele (2) și (3) ale articolului 3 să fie îndeplinite, iar acest control nu vizează temeinicia acestor argumente. Totuși, nu

- este mai puțin adevărat că, în urma acestui control, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar fi pusă în situația de a aprecia normele dreptului Uniunii care reglementează repartizarea competențelor între aceasta și statele sale membre, precum și criteriile de imputare a actelor sau a omisiunilor acestora, în vederea adoptării în această privință a unei decizii definitive care s-ar impune atât statelor membre, cât și Uniunii.
225. Un astfel de control ar fi susceptibil să interfereze cu repartizarea competențelor între Uniune și statele sale membre.
226. În al doilea rând, articolul 3 alineatul (7) din proiectul de acord prevede că, dacă se constată încălcarea în legătură cu care o parte contractantă este copârâtă într-o procedură, pârâtul și copârâtul răspund în solidar pentru această încălcare.
227. Or, dispoziția menționată nu exclude posibilitatea de a se reține răspunderea unui stat membru, în solidar cu Uniunea, pentru încălcarea unei dispoziții a CEDO cu privire la care acest stat membru ar fi formulat o rezervă conform articolului 57 din această convenție.
228. O asemenea consecință a articolului 3 alineatul (7) menționat este contrară articolului 2 din Protocolul nr. 8 UE, potrivit căruia acordul de aderare trebuie să garanteze că niciuna dintre dispozițiile sale nu aduce atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește CEDO și în special rezervele la aceasta.
229. În al treilea rând, articolul 3 alineatul (7) din proiectul de acord prevede, în fine, o excepție de la regula generală potrivit căreia pârâtul și copârâtul răspund în solidar pentru o încălcare constatată. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pe baza argumentelor prezentate de pârât și de copârât și după ascultarea poziției reclamantului, poate decide să rețină răspunderea numai a unuia dintre aceștia pentru această încălcare.
230. Or, o decizie referitoare la repartizarea între Uniune și statele sale membre a răspunderii pentru un act sau o omisiune care a constituit o încălcare a CEDO constatată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului se bazează de asemenea pe o apreciere a normelor dreptului Uniunii care reglementează repartizarea competențelor între aceasta și statele sale membre, precum și imputabilitatea acestui act sau a acestei omisiuni.
231. În consecință, faptul de a permite Curții Europene a Drepturilor Omului să adopte o astfel de decizie ar risca de asemenea să aducă atingere repartizării competențelor între Uniune și statele sale membre.
232. Această concluzie nu este infirmată de împrejurarea că Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar trebui să se pronunțe numai în temeiul argumentelor prezentate de pârât și de copârât.
233. Astfel, contrar susținerilor unora dintre statele membre care au participat la prezenta procedură și ale Comisiei, nu reiese în mod clar din lectura articolului 3 alineatul (7) din proiectul de acord și din cuprinsul punctului 62 din proiectul de raport explicativ că argumentele copârâtului și ale pârâtului trebuie prezentate împreună.
234. În orice caz, chiar presupunând că cererea de repartizare a răspunderii este întemeiată pe un acord între copârât și pârât, această circumstanță nu ar fi suficientă în sine pentru a exclude orice atingere adusă autonomiei dreptului Uniunii. Astfel, problema repartizării răspunderii trebuie să fie rezolvată numai în temeiul normelor relevante ale dreptului Uniunii, sub controlul eventual al Curții, căreia îi revine competența exclusivă de a se asigura că acordul dintre copârât și pârât respectă normele menționate. A permite Curții Europene a Drepturilor Omului să valideze un eventual acord între Uniune și statele sale membre cu privire la împărțirea răspunderii ar echivala cu a-i permite să se substituie Curții pentru a soluționa o problemă care ține de competența exclusivă a acesteia.

235. Având în vedere cele ce precedă, este necesar să se constate că modalitățile de funcționare a mecanismului copârâtului prevăzute de acordul preconizat nu garantează conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului său.

d) Cu privire la procedura implicării prealabile a Curții

236. Necesitatea procedurii implicării prealabile a Curții este, desigur, legată, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 65 din proiectul de raport explicativ, de respectarea caracterului subsidiar care caracterizează mecanismul de control instituit de CEDO, amintit la punctul 19 din prezentul aviz. Cu toate acestea, trebuie de asemenea să se arate că această procedură se impune și în scopul asigurării bunei funcționări a sistemului jurisdicțional al Uniunii.

237. În acest context, necesitatea implicării prealabile a Curții într-o cauză cu care este sesizată Curtea Europeană a Drepturilor Omului și în care este în discuție dreptul Uniunii răspunde cerinței de conservare a competențelor Uniunii și a atribuțiilor instituțiilor sale, în special ale Curții, așa cum impune articolul 2 din Protocolul nr. 8 UE.

238. Astfel, în acest scop, este necesar, în primul rând, ca aspectul dacă Curtea s-a pronunțat deja cu privire la aceeași problemă de drept ca aceea care face obiectul procedurii în fața Curții Europene a Drepturilor Omului să nu fie soluționat decât de instituția competentă a Uniunii, a cărei decizie ar trebui să fie obligatorie pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

239. În acest sens, a permite Curții Europene a Drepturilor Omului să statueze cu privire la o asemenea problemă ar echivala cu a-i conferi competența de a interpreta jurisprudența Curții.

240. Or, nici articolul 3 alineatul (6) din proiectul de acord, nici punctele 65 și 66 din proiectul de raport explicativ nu cuprind elementele care să permită să se concluzioneze că o asemenea posibilitate este exclusă.

241. În consecință, procedura implicării prealabile ar trebui să fie concepută astfel încât, în orice cauză aflată pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului, să fie adresată Uniunii o informare completă și sistematică pentru ca instituția competentă a acesteia din urmă să fie în măsură să aprecieze dacă Curtea s-a pronunțat deja cu privire la problema care face obiectul unei asemenea cauze și, dacă situația nu este aceasta, să obțină punerea în aplicare a acestei proceduri.

242. În al doilea rând, trebuie arătat că procedura descrisă la articolul 3 alineatul (6) din proiectul de acord urmărește să permită Curții să examineze compatibilitatea dispoziției respective a dreptului Uniunii cu drepturile în discuție garantate de CEDO sau de protocoalele la care Uniunea ar fi aderat. Punctul 66 din proiectul de raport explicativ precizează că termenii „a examina compatibilitatea dispoziției” înseamnă, în esență, a statua cu privire la validitatea unei dispoziții a dreptului derivat sau cu privire la interpretarea unei dispoziții a dreptului primar.

243. În consecință, acordul preconizat exclude posibilitatea de a sesiza Curtea în scopul ca aceasta să se pronunțe cu privire la o problemă de interpretare a dreptului derivat prin intermediul procedurii implicării prealabile.

244. Totuși, trebuie să se constate că, așa cum interpretarea prealabilă a dreptului primar este necesară pentru a permite Curții să se pronunțe cu privire la conformitatea acestui drept cu angajamentele Uniunii care decurg din aderarea sa la CEDO, dreptul derivat ar trebui să poată face, în același scop, obiectul unei asemenea interpretări.

245. Astfel, interpretarea unei dispoziții a dreptului Uniunii, inclusiv a dreptului derivat, necesită, în principiu, o decizie a Curții atunci când această dispoziție se pretează la mai multe interpretări plauzibile.

246. Or, în cazul în care Curții nu i-ar fi permis să furnizeze interpretarea definitivă a dreptului derivat, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în examinarea conformității acestui drept cu CEDO, ar trebui să furnizeze ea însăși o interpretare dată dintre cele care sunt plauzibile, principiul competenței exclusive a Curții în interpretarea definitivă a dreptului Uniunii ar fi cu certitudine încălcat.
247. În consecință, limitarea întinderii procedurii implicării prealabile, în ceea ce privește dreptul derivat, numai la problemele de validitate aduce atingere competențelor Uniunii și atribuțiilor Curții întrucât nu îi permite acestea să furnizeze interpretarea definitivă a dreptului derivat în raport cu drepturile garantate de CEDO.
248. Având în vedere cele ce precedă, este necesar să se constate că modalitățile de funcționare a procedurii implicării prealabile a Curții prevăzute de acordul preconizat nu permit conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului acesteia.
- e) Cu privire la caracteristicile specifice ale dreptului Uniunii referitoare la controlul jurisdicțional în materie de PESC
249. Rezultă din articolul 24 alineatul (1) al doilea paragraf TUE că, în ceea ce privește dispozițiile tratatelor care reglementează PESC, Curtea are numai competența de a controla respectarea articolului 40 TUE, precum și legalitatea anumitor decizii menționate la articolul 275 al doilea paragraf TFUE.
250. Potrivit acestei din urmă dispoziții, Curtea este competentă între altele să se pronunțe în ceea ce privește acțiunile formulate în condițiile prevăzute la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE, privind controlul legalității deciziilor care prevăd măsuri restrictive împotriva persoanelor fizice sau juridice adoptate de Consiliu în temeiul titlului V capitoul 2 din Tratatul UE.
251. În pofida interpretării sistematice a acestor dispoziții, efectuată de Comisie în cererea de aviz și contestată de unele dintre statele membre care au prezentat observații Curții, care vizează în esență să definească întinderea controlului jurisdicțional al Curții în materie ca fiind suficient de larg pentru a cuprinde toate situațiile care pot face obiectul unei cereri în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, este necesar să se arate că Curtea nu a avut încă ocazia să precizeze întinderea limitărilor competenței sale care rezultă, în materie de PESC, din dispozițiile menționate.
252. Cu toate acestea, pentru a lua poziție cu privire la prezenta cerere de aviz, este suficient să se constate că, în stadiul actual al dreptului Uniunii, anumite acte adoptate în cadrul PESC nu intră sub incidența controlului jurisdicțional al Curții.
253. O asemenea situație este inerentă modului de configurare a competențelor Curții prevăzut de tratate și, ca atare, nu se poate justifica decât în lumina dreptului Uniunii.
254. Însă, ca urmare a aderării, astfel cum este prevăzută de acordul preconizat, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar fi abilitată să se pronunțe cu privire la conformitatea cu CEDO a anumitor acte, acțiuni sau omisiuni intervenite în cadrul PESC și în special a celor în privința cărora Curtea nu este competentă să își exercite controlul de legalitate în raport cu drepturile fundamentale.
255. O asemenea situație ar echivala cu încredințarea controlului jurisdicțional al respectivelor acte, acțiuni sau omisiuni ale Uniunii, chiar dacă ar fi vorba despre un control limitat numai la respectarea drepturilor garantate de CEDO, exclusiv unui organ extern Uniunii.
256. Or, Curtea a avut deja ocazia să constate că competența de a efectua un control jurisdicțional al actelor, acțiunilor sau omisiunilor Uniunii, inclusiv în raport cu drepturile fundamentale, nu poate fi conferită exclusiv unei instanțe internaționale care se situează în afara cadrului instituțional și jurisdicțional al Uniunii (a se vedea în acest sens Avizul 1/09, EU:C:2011:123, punctele 78, 80 și 89).

257. Prin urmare, cu toate că aceasta este o consecință a modului actual de configurare a competențelor Curții, nu este mai puțin adevărat că acordul preconizat nu ține seama de caracteristicile specifice ale dreptului Uniunii în ceea ce privește controlul jurisdicțional al actelor, acțiunilor sau omisiunilor în materie de PESC.

258. În lumina ansamblului considerațiilor care precedă, trebuie să se constate că acordul preconizat, întrucât:

- este susceptibil să aducă atingere caracteristicilor specifice și autonomiei dreptului Uniunii deoarece nu asigură coordonarea între articolul 53 din CEDO și articolul 53 din cartă, nu previne riscul de a aduce atingere principiului încrederii reciproce între statele membre în dreptul Uniunii și nu prevede nicio corelare între mecanismul instituit prin Protocolul nr. 16 și procedura de trimitere preliminară prevăzută la articolul 267 TFUE;
- este susceptibil să aducă atingere articolului 344 TFUE deoarece nu exclude posibilitatea ca litigiile dintre statele membre sau dintre acestea și Uniune referitoare la aplicarea CEDO în domeniul de aplicare material al dreptului Uniunii să fie deduse judecării Curții Europene a Drepturilor Omului;
- nu prevede modalități de funcționare a mecanismului copârâtului și a procedurii implicării prealabile a Curții care să permită conservarea caracteristicilor specifice ale Uniunii și ale dreptului său și
- nu ține seama de caracteristicile specifice ale dreptului Uniunii în ceea ce privește controlul jurisdicțional al actelor, acțiunilor sau omisiunilor în materie de PESC deoarece încredințează controlul jurisdicțional al unora dintre aceste acte, acțiuni sau omisiuni exclusiv unui organ extern Uniunii,

nu este compatibil cu articolul 6 alineatul (2) TUE și nici cu Protocolul nr. 8 UE.

În consecință, Curtea (Plenul) emite următorul aviz:

Acordul preconizat privind aderarea Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu este compatibil cu articolul 6 alineatul (2) TUE și nici cu Protocolul nr. 8 cu privire la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană referitor la aderarea Uniunii la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Semnături